

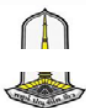
รายงานการวิจัย เรื่อง

**ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของสถาบัน
ครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุในชนบทอีสาน**

**THE EFFECT OF CHANGES OF FAMILIES ON THE ELDERLY
PEOPLE IN RURAL ISAN**

โดย
ทวี ถาวโร

สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ.2539

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินงบประมาณแผ่นดิน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
มหาสารคาม ปี 2537

การเก็บข้อมูลภาคสนามได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่งจากผู้มีพระคุณหลายท่าน
กล่าวคือ

อาจารย์พิสิฎฐ์ บุญไชย แห่งสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน ให้ความอนุเคราะห์
ด้านภาพพาหนะในการเก็บข้อมูลในสนามบ้านผักแว่นและสนามบ้านสีแก้ว

นายสมิทร ทองกุล กำกับตำบลยางขึ้นภ ให้ความอนุเคราะห์เกี่ยวกับข้อมูลของบ้านผักแว่น
โดยการให้สัมภาษณ์และให้เอกสารแนะนำบ้านผักแว่น นายบรรพต ทองกุล อาสาสมัครพัฒนาหมู่บ้าน
บ้านผักแว่น ได้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลหมู่บ้านและอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน

นายคำ หามบุญดูลา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1 นายจันทร์ อินอู่โชติ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3
นายทองใส ชันธิรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 และนายทองสุข สวัสดิ์สิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 แห่งตำบล
สีแก้ว ได้ให้ข้อมูลของบ้านสีแก้ว และอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน

นายดวงตา สารคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5 ตำบลนาเลี้ยว นายสอน พาสะสุข ประธาน
กรรมการหมู่บ้าน นายทวี ตะนาวัง อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายเลื่อน ราษฎร์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
และนายไนตรี สารคำ ประธานชมรมผู้สูงอายุแห่งบ้านนาสีนวล ได้ให้ข้อมูลของบ้านสีนวล
และอำนวยความสะดวกในการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุในหมู่บ้าน

ผู้สูงอายุ บ้านผักแว่นจำนวน 52 คน บ้านสีแก้วจำนวน 68 คน และบ้านนาสีนวลจำนวน
66 คน รวม 186 คน ได้กรุณาสละเวลาตอบคำถามด้วยความอดทนและมีใจเป็นอย่างดียิ่ง

จึงขอขอพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ และขอขอบพระคุณอาจารย์
ดร.บุญสม ยอดมณี รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน
ที่ได้กรุณาช่วยดูแลด้านภาษาอังกฤษทั้งงานเรื่องนี้และเรื่องอื่น ๆ ด้วยความมีน้ำใจอย่างดียิ่ง
มาโดยตลอด

ทวี ถาวร

24 มิถุนายน 2539

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อศึกษาและแก้ปัญหามลพิษทางอากาศในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (ฉบับปรับปรุง) เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาของกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลกระทบของมลพิษทางอากาศที่มีต่อสุขภาพของประชาชนและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อศึกษาและแก้ปัญหามลพิษทางอากาศในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยมีการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากบ้านเรือนครัวเรือนในกรุงเทพมหานคร จังหวัดปทุมธานี จังหวัดนนทบุรี และบ้านนาเกลือ ตำบลนาเกลือ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 52 คน บ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จำนวน 68 คน และบ้านนาเกลือ ตำบลนาเกลือ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จำนวน 66 คน รวม 186 คน คิดเป็นร้อยละ 35.29 ของประชากรวัยสูงอายุทั้งหมด 3 กลุ่มเป้าหมาย

[illegible]

ครอบครัวไม่สละพื้นที่ สังคมแคลง เป็นห่วงลูกหลานที่ไปทำงานไกลบ้าน เป็นห่วงสุขภาพตนเอง
วิตกกังวลในเรื่องที่เงินและเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นต้น ความคาดหวังของผู้สูงอายุ
เกี่ยวกับแนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุในอนาคต กลุ่มใหญ่ที่สุด
เห็นว่า ในอนาคตภาวะเศรษฐกิจจะตึงตัวยิ่งขึ้น การไปทำงานไกลบ้านจะมีมากขึ้น สมาชิก
ของครอบครัวจะกระจัดกระจายและเกิดความห่างเหินกับผู้สูงอายุมากขึ้น กลุ่มรองลงมาเห็นว่า
สถานการณ์จะเป็นเช่นไรก็ตาม วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ยึดถือความสำคัญของระบบเครือญาติ
จะเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุให้คงอยู่ต่อไป
และกลุ่มที่ 3 มีขนาดเล็กที่สุด คาดหมายว่า นโยบายการกระจายความเจริญสู่ส่วนภูมิภาค
และการสนับสนุนการประกอบอาชีพภาคอุตสาหกรรมของรัฐบาลจะทำให้มีแหล่งงานในภูมิภาค
มากขึ้น สมาชิกของครอบครัวสามารถทำงานใกล้บ้านได้ การเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุก็จะทำได้
สะดวกขึ้น

Abstract

The purpose of the study was to investigate the effect of changes of families on the elderly people in rural Isan both now and in the future. The 186 sample were chosen from 3 villages in 3 provinces; 52 from Ban Phakwaen, Tambon Yangkhinok, Amphoe Khuangnai, Ubonratchatani, 68 from Ban Sikaw, Tambon Sikeaw, Amphoe Muang, Roi-Et, and 66 from Ban Nasinual, Tambon Nasiew, Amphoe Muang, Chaiyaphoom. The chosen sample were 35.29 percent of the total number of the elderly people of chosen villages.

The results of the study were as follows:

Changes of rural Isan families were taking place; nuclear families replaced the extended ones; besides farming, the people held several jobs; some looked for jobs elsewhere leaving the elderly people and children backhome where loneliness replaced the family warmth. The elderly people were busy taking care of children, houses, and belongings; they did not have much free time for relaxation. The strict moral and village traditions were declining. The closeness among families was limited. The people built new homes equipping with market building materials, household utensils, and bathrooms. The elderly people, on the other hand, were satisfied following old village traditions. Such practices affected them negatively, physically, emotionally, mentally, and socially. They were worried about their own health, debt and their children and grandchildren who were away

from home earning daily wages. Looking into the future, the majority of the sample agreed that the family interaction among family members would greatly be reduced due to leaving their villages for employment; the elderly people were left to look after themselves. The second largest group of the sample agreed that whatever changes taking place in Isan, family ties were to keep family members, old and young, together. The smallest sample group agreed that the government's income distribution policy that helped to establish industries regionally would ease the problem of job hunting in Bangkok and elsewhere bring the new generations coming back home or working closer to homes; the elderly people were able to live with their children.

สารบัญ

หน้า

หน้า

1 บทนำ	1
บทนำ	1
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	4
ความสำคัญของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
ลักษณะของสังคมวิทยา	7
ลักษณะของประวัติศาสตร์ชุมชน	8
ลักษณะของครอบครัวชุมชน	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
3 วิธีดำเนินการวิจัย	16
การค้นคว้าข้อมูลงานวิจัย	16
กลุ่มตัวอย่าง	18
เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย	19
การวิเคราะห์ข้อมูล	19

4	ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านตัวอย่างและผลการวิเคราะห์ข้อมูล	20
	บ้านผักแว่น	20
	บ้านสีแก้ว	22
	บ้านนาสีนวล	24
	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	26
	สภาพของครอบครัว	26
	สภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ	31
	ความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวและ	
	สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง	35
	ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัว	
	ที่มีต่อผู้สูงอายุ	37
	แนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัว	
	กับผู้สูงอายุในอาศศ	42
5	สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	44
	บรรณานุกรม	61

สารบัญตาราง

หน้า 13

หน้า 1

1	จำนวนครัวเรือน ประชากรรวมและประชากร	
	ผู้สูงอายุในหมู่บ้านตัวอย่าง	17
2	จำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง	18
3	ผลการวิเคราะห์สภาพของครอบครัว	27
4	ผลการวิเคราะห์สภาพความเจ็บป่วยของผู้สูงอายุ	31
5	ผลการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของครอบครัว	
	และสาเหตุของความเปลี่ยนแปลง	35
6	ผลการวิเคราะห์ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลง	
	ของสถาบันครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ	38

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในโครงสร้างและบริบทของสังคมไทย เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรายละเอียดของสังคมเมืองกับสังคมชนบท ก็จะพบข้อแตกต่างที่เด่นชัดอยู่หลายประการ เช่น ขนาดของชุมชน ขนาดของครอบครัว การประกอบอาชีพ การศึกษา การคมนาคม การสื่อสาร การอาศัยธรรมชาติ การใช้เทคโนโลยี โลกทัศน์ ความสนใจ สุขอนามัย และจารีตประเพณี เป็นต้น

วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของผู้คนในสังคมชนบทของไทย โดยภาพรวมแล้วจะคล้ายคลึงกัน ทั่วทุก ๆ ภูมิภาค คือมีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรมที่ต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ ผู้คนมีการศึกษาน้อย มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ภาวะเศรษฐกิจไม่ดี ความคิดริเริ่มและการแข่งขันกันมีน้อย ความเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าเป็นไปอย่างเชื่องช้า แต่ชาวชนบทก็สามารถดำรงตนอยู่อย่างสงบสุข เนื่องจากมีปัจจัยเสริมหลายประการ เช่น ความผูกพันกับถิ่นเกิดแน่นแฟ้น ในระบบเครือญาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างเพื่อนบ้าน ความมีศีลธรรม ความยึดมั่นในศาสนา และความสมถะ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สภาพภูมิศาสตร์ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น ก็เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลทำให้สังคมชนบทในแต่ละภูมิภาคมีวิถีชีวิตแตกต่างกันไป

ภาคอีสาน เป็นภูมิภาคที่มีขนาดใหญ่ที่สุดและมีประชากรมากที่สุดของประเทศ ประกอบด้วยเขตปกครองระดับจังหวัด 19 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี อุบลราชธานี และอำนาจเจริญ มีพื้นที่รวมทั้งหมด 168,854 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 32.90 ของพื้นที่ทั้งประเทศ มีประชากรรวม ณ วันที่ 1 เมษายน 2533

จำนวน 19,038,497 คน โดยประชากรในวัยทำงานที่มีอายุ 15-59 ปี ทุก ๆ 100 คน
ต้องรับภาระเลี้ยงดูเด็กและคนชราจำนวน 65 คน จำนวนประชากรในชนบทเฉลี่ยได้ 5.1 คน
ต่อครอบครัว (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2537 : 10, 47) และ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2537
ประชากรของภาคอีสานได้เพิ่มขึ้นเป็น 20,542,381 คน เป็นประชากรในเขตเทศบาลจำนวน
1,247,744 คน และประชากรในชนบทจำนวน 19,294,637 คน (สถาบันประชากรศาสตร์.
2538 : ไม่มีเลขหน้า)

แม้ว่าชาวชนบทอีสานจะมีความอดทน ขยันขันแข็ง มีความเอื้ออารีต่อกัน แต่โดยที่เวลาชีพ
เป็นเกษตรกรโดยทำนาเป็นหลัก ส่วนใหญ่จึงมีฐานะยากจน เพราะการทำงานมีอุปสรรคครบถ้วน
เช่น สภาพดินขาดความอุดมสมบูรณ์ อากาศแห้งแล้ง วัชพืชรบกวน น้ำไม่เพียงพอ ดินไม่ชุ่มน้ำ
การชลประทานเพื่อการเกษตรอยู่ในวงจำกัดแคบ ๆ เกษตรกรไม่มีเงินมากพอที่จะซื้อปุ๋ยมากำรุงดิน
บำรุงพืช ไม่กล้าคิดนอกกรอบการค้าการตลาด การจำหน่ายพืชผลถูกเอารัดเอาเปรียบ เป็นต้น
ภาวะปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวได้สะสมต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าทางรัฐบาลจะช่วย
แก้ปัญหาโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น ขุดลอกแหล่งน้ำ ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับพันธุ์พืช พืชยาสูบ
พืชผลที่ราคาตกต่ำ สร้างงานในชนบท รวมถึงการให้กู้เงินเป็นเงินเชื่อเพื่อการเกษตร เป็นต้น
ผลที่ได้ก็ยังคงอยู่เฉพาะราย เฉพาะกลุ่ม ส่วนใหญ่แล้วชาวชนบทอีสานยังไม่หลุดพ้นจากภาวะ
ยากจน ข้ำวยากกลับมีภาระหนี้สินเกิดขึ้นกับเกษตรกรโดยทั่วไป ซึ่งเป็นผลมาจากการปล่อยเงินเชื่อ
ของรัฐบาลผ่านทางธนาคาร ภาวะหนี้สินเมื่อ พ.ศ. 2533 ปรากฏว่าเกษตรกรภาคอีสานที่มีหนี้
สินเป็นเงินเชื่อการเกษตรที่คงค้างชำระต่อธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสูงถึง
9,525.246 ล้านบาท และเมื่อรวมหนี้คงค้างชำระของสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกรด้วยแล้ว
ปรากฏว่ายอดคงค้างชำระสูงถึง 11,060.598 ล้านบาท (ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขา
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. 2533 : 62) และถ้าหากจะรวมหนี้สินที่มีต่อสถาบันการเงินอื่น ๆ
และหนี้สินลักษณะอื่น ๆ ด้วยแล้ว หนี้สินของเกษตรกรในชนบทอีสานก็จะสูงกว่าจำนวนที่
เป็นต้นมา ภาวะเศรษฐกิจดังกล่าวนี้นับเป็นปัจจัยหลักที่ผลักดันให้ชาวชนบทอีสานที่อยู่บริเวณทำงาน

ความสามารถและความพร้อมของแต่ละคน หากปล่อยให้สถานการณ์เป็นไปเช่นนี้ต่อไปก็จะยิ่ง
 พอกพูนขึ้น เนื่องจากความเจริญทางการแพทย์สามารถช่วยให้ผู้สูงอายุมีอายุยืนยาวขึ้น จากสถิติ
 ล่าสุด ปี พ.ศ. 2536 ประเทศไทยมีผู้สูงอายุทั้งสิ้น 4.24 ล้านคน และโดยประสิทธิภาพ
 ทางแพทย์ทำให้คาดว่าจะมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเป็น 6-7 ล้านคนในอีก 10 ปีข้างหน้า
 (เทิธร เกาฏีระ. 2536 : 5) จึงควรศึกษาวิจัยผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงของสถาบัน
 ครอบครัวที่มีต่อการดำรงชีพของผู้สูงอายุในชนบทให้เป็นที่ประจักษ์ เนื่องจากเป็นภาคที่มี
 ประชากรมากที่สุดในของประเทศ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษา ระบุสำคัญเกี่ยวกับสถาบันครอบครัวและผู้สูงอายุในชนบทอีสานนครราชสีมา

1. สภาพปัจจุบันของสถาบันครอบครัวและผู้สูงอายุ
2. ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ
3. แนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุในภาค

ขอบข่ายสำคัญของงานวิจัย

ผลของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ ทำให้ได้สาระประโยชน์ดังต่อไปนี้

1. ได้ทราบสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันของสถาบันครอบครัวและของผู้สูงอายุ
 ในชนบทอีสาน
2. ทำให้ทราบผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ
 ในชนบทอีสาน
3. ทำให้ทราบแนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุในภาค

4. หน่วยงานและผู้เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปประกอบการวางแผนและการดำเนินงานด้านการพัฒนาสังคม การส่งเสริมสวัสดิการสังคมหรือด้านสังคมสงเคราะห์ได้ตามความเหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยสถาบันครอบครัวและผู้สูงอายุ โดยพื้นที่กลุ่มตัวอย่างจะ ครอบคลุมทั้งสามพื้นที่ในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดชัยภูมิ ซึ่งครอบคลุมเขตที่กำหนดจังหวัดละ 1 หมู่บ้าน รวม 3 หมู่บ้าน เป็นการศึกษาในภาพรวม นำมาศึกษารายละเอียดอีกเป็นลักษณะเฉพาะของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สถาบันครอบครัว ในงานวิจัยนี้หมายถึง กลุ่มบุคคลอันประกอบด้วยสามี-ภรรยา และอาจมีบุตรบริวารที่เป็นเครือญาติร่วมอาศัยอยู่ในเคหะสถานเดียวกัน มีความผูกพันกันในด้านที่วิชากร กฎหมาย เศรษฐกิจและสังคม แบ่งเป็นครอบครัวขยายและครอบครัวเดี่ยว

ครอบครัวขยาย หมายถึง ครอบครัวที่มีคู่สามี-ภรรยา หลานคู่ เช่น คู่บิดา-มารดา, บุตรชาย-บุตรสะใภ้, บุตรสาว-บุตรเขย เป็นต้น

ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่มีคู่สามี-ภรรยาเพียงคู่เดียว

2. ผู้สูงอายุ หมายถึง ผู้ที่อายุไม่ต่ำกว่าเกณฑ์การเกษียณอายุของข้าราชการ คืออายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

3. ชนบท ในงานวิจัยนี้หมายถึง พื้นที่ที่ย่านนอกเขตเทศบาลและนอกเขตสุขาภิบาลเขตเมือง (ส่วน เขตเมืองคือสุขาภิบาลที่มีประชากรตั้งแต่ 5,000 คนขึ้นไป)

4. การเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมครอบครัว หมายถึง ความแตกต่างในความเป็นอยู่ของครอบครัว เปรียบเทียบในช่วงเวลาที่บิดา-มารดาของผู้สูงอายุในปัจจุบันเป็นผู้สูงอายุ กับช่วงเวลาของผู้สูงอายุในปัจจุบัน

5. หมู่บ้าน ในงานวิจัยนี้หมายถึง กลุ่มครัวเรือนที่ตั้งรวมกันอยู่ในบริเวณเดียวกัน ซึ่งมีชื่อเรียกหมู่บ้าน เช่น บ้านนาสีนวล บ้านสีแก้ว บ้านผักแว่น บ้านหนองคล้อ บ้านแก้ว บ้านนาเนน เป็นต้น มิได้หมายถึงหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 ฯลฯ ตามลักษณะการปกครองท้องถิ่น หมู่บ้านในงานวิจัยนี้จึงอาจประกอบด้วยหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 และหมู่ที่ในลำดับอื่น ๆ หลายหมู่ก็ได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าด้านเอกสาร พบว่า มีเอกสารตำราเกี่ยวกับสังคม ชุมชนและครอบครัวในชนบทอยู่มากพอสมควร แต่ที่กล่าวถึงครอบครัวและผู้สูงอายุในชนบทอีสานโดยตรง ยังมีไม่มากนัก ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีอยู่น้อยมาก พอนำมากล่าวถึงเคยสังเขปดังต่อไปนี้

ลักษณะของสังคมชนบท

ลักษณะสำคัญของสังคมในชุมชนชนบทมีอยู่หลายประการ พอลจะประมวลได้ดังนี้

1. อยู่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด คนทั้งหมดหรือส่วนใหญ่จะรู้จักหรือจดจำกันได้ดี มีการไปมาหาสู่ติดต่อกันเป็นประจำ ความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัวและความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านมีมากกว่าในสังคมเมือง
2. การคบค้าสมาคมกับเพื่อนบ้านมีลักษณะเป็นส่วนตัว มีความเป็นกันเองอย่างต่อเนื่องยาวนาน
3. มีชีวิตความเป็นอยู่คล้ายกัน มีฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และการสังคมคล้ายกันหรือใกล้เคียงกัน นับถือศาสนาเดียวกัน มีทัศนคติ ความเชื่อถือคล้ายกัน
4. ส่วนมากประกอบอาชีพการเกษตร ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนอาชีพ รักถิ่นฐาน ไม่ชอบอพยพโยกย้าย
5. ครอบครัวเป็นทั้งหน่วยผลิตและหน่วยบริโภค เช่น ทำเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เอง ทำอาหารเอง ทนเลืกผ้าเอง มีการซื้อขายเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น
6. ครอบครัวมีขนาดใหญ่ สมาชิกมาก มักจะเป็นครอบครัวขยาย

7. มีอัตราการเกิดสูง เนื่องจากมีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนครอบครัว และการคุมกำเนิดไม่เพียงพอ

8. มีระดับการศึกษาต่ำ เพราะไม่มีสถานศึกษาระดับสูงในท้องถิ่น มีรายได้น้อย ไม่มีสิ่งจูงใจให้สนใจต่อการศึกษา

9. ขาดความคิดริเริ่ม ยึดถือความเป็นอยู่ที่สืบทอดกันมา การเปลี่ยนแปลงและพัฒนา เป็นไปอย่างเชื่องช้า

10. มีความเชื่อถือตามวัฒนธรรมสืบทอดจากบรรพบุรุษ เช่น เชื่อโชคลาง ไสยเวทย์ เป็นต้น

11. มีอายุขัยโดยเฉลี่ยต่ำกว่าคนในสังคมเมือง เพราะภาวะทางโภชนาการไม่ได้รับการสาธารณสุขมูลฐานไม่ดี ขาดความรู้ความเข้าใจการบำรุงรักษาสุขภาพอนามัย

12. มีความจริงจังและทุ่มเทกับงานบุญกุศลและงานประเพณี

13. ไม่มีสถาบันและบริการสาธารณะต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่สังคม เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนน ตลาด เป็นต้น หรือมีแต่มาตรฐานต่ำ

14. การทำงานมักเป็นไปตามฤดูกาล ในแต่ละปีจึงมีช่วงเวลาที่ว่างงานมาก

15. มีความเกื้ออารี ช่วยเหลือกันด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ต้องการสิ่งตอบแทน

ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานในชนบท

ชุมชนชนบทเป็นชุมชนขนาดเล็ก ประกอบด้วยครอบครัวจำนวนประมาณ 50-300 ครอบครัว การตั้งบ้านเรือนจำแนกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1. มีวัดหรือโรงเรียนหรือตลาดเป็นแกนกลาง มีครอบครัวบ้านเรือนกระจายอยู่โดยรอบในพื้นที่ยี่ไร่นาของตนเอง

2. ตั้งบ้านเรือนรวมกันเป็นกลุ่มอยู่ด้วยกันในบริเวณที่เหมาะสม เช่น ลุ่มน้ำที่เนินน้ำไหลลงน้ำ มีที่ทำนาทำไร่อยู่โดยรอบของหมู่บ้าน ในชนบทอีสานจะมีลักษณะเช่นนี้เห็นเด่นชัด

3. ตั้งบ้านเรือนเป็นแนวยาวเรียงรายไปตามแนวถนนหรือแม่น้ำ ถ้ามีวัด โรงเรียน หรือตลาด ก็จะแทรกอยู่ในตอนใดตอนหนึ่งของแนวยาวนี้ หรืออาจอยู่ที่ปลายด้านใดด้านหนึ่งของหมู่บ้านก็ได้ มักเป็นหมู่บ้านชนบทในภูมิภาคที่มีแม่น้ำลำคลองมาก เช่น ภาคกลาง ภาคใต้ เป็นต้น (ประติษฐ์ มัชฌิมา. 2522 : 43-46)

ลักษณะของครอบครัวชนบท

มีผู้กล่าวถึงลักษณะของครอบครัวในชนบทของไทยไว้ในที่ต่าง ๆ หลายสำนวน มีเนื้อหาสาระโดยสรุปทำนองเดียวกันกับเชิดชัย เหล่าหล้า (2515 : 79-81) ดังนี้

1. เป็นครอบครัวขนาดใหญ่ มีสมาชิกมาก ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก และ มีหลาน ๆ ซึ่งเกี่ยวพันกันในระยะหรืออุทิศ เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ ป้า น้า ลุง เป็นต้นอาศัยรวมอยู่ด้วย
2. เจริญรอมตามกันในการประกอบอาชีพ เช่น พ่อแม่มีอาชีพทำนา ลูก ๆ ก็จะมีอาชีพทำนาคด้วย การเปลี่ยนแปลงอาชีพมีน้อยมาก
3. สมาชิกของครอบครัวมีหน้าที่ช่วยหัวหน้าครอบครัวประกอบอาชีพ เมื่อลูกเติบโตมีครอบครัวของตนเอง ก็จะมีอย่างน้อยหนึ่งครอบครัวที่อยู่กับครอบครัวของพ่อแม่ ช่วยทำงาน และเลี้ยงดูพ่อแม่ในยามชรา จนพ่อแม่ตายไป
4. มีความเคารพนับถือกันตามลำดับอาวุโส
5. สมาชิกเป็นหัวหน้าครอบครัว ภริยาและลูกต้องเคารพนับถือ เชื่อฟัง และยกย่องไว้เกียรติ
6. การปกครอง ผู้ใหญ่มักจะเข้มงวดกดขี่ให้เด็กอยู่ในโอวาทและเคร่งครัดต่อจารีตประเพณี เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เด็กขาดความคิดริเริ่ม ขาดความมั่นใจในตัวเอง และไม่ค่อยกล้าแสดงออก

7. เมื่อแต่งงานแล้ว ฝ่ายชายมักต้องไปอยู่ในครอบครัวของบิดา-มารดาของฝ่ายหญิง อาจเป็นระยะหนึ่งหรือโดยตลอดชีวิตก็ได้ แต่ถ้าฝ่ายหญิงเป็นบุตรสุดท้องของครอบครัว ฝ่ายชายมักต้องใช้ชีวิตครอบครัวอยู่ร่วมกับครอบครัวของพ่อตา-แม่ยายโดยตลอด ช่วยเหลือในการทำงานและเลี้ยงดูพ่อตา-แม่ยายไปพร้อม ๆ กัน

8. ครอบครัวในชนบทมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ประกอบอาชีพตามฤดูกาล หวังเพียงพอกินพอกิน ไม่ค่อยกระตือรือร้น ขาดความรู้ในการคิดพัฒนาและสร้างสรรค์ ส่วนใหญ่จึงมีฐานะยากจน

9. มีระดับการศึกษาต่ำ ความรู้ความเข้าใจทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมีน้อย ไม่สนใจติดตามความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ของโลก จึงมีความล้าหลัง ไม่ทันสมัย

10. สมาชิกในครอบครัวชนบทมีความใกล้ชิดกันตลอดเวลา จึงมีความรักใคร่ผูกพันกันแนบแน่น

เนื้อหาสาระที่ได้ยกมานี้ ชี้ให้เห็นลักษณะสำคัญ ๆ ของสังคม การตั้งถิ่นฐานและครอบครัวในชนบทโดยทั่วไปของไทย ซึ่งในชนบทภาคอีสานก็มีลักษณะสำคัญในทำนองเดียวกันนี้ โดยเฉพาะการตั้งถิ่นฐานของชาวชนบทในภาคอีสานมีลักษณะเด่นชัดที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน คือการตั้งครัวเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม บนที่เนิน ไร่และโรงเรียนก็จะอยู่ในละแวกเดียวกันกับหมู่บ้าน มีแหล่งน้ำธรรมชาติอยู่ไม่ไกลนัก รอบ ๆ หมู่บ้านจะเป็นทุ่งนา เมื่อหมู่บ้านมีครัวเรือนหนาแน่นก็จะแยกไปตั้งถิ่นฐานกันใหม่ในทำเลที่มีลักษณะดังกล่าว หมู่บ้านใดมีครัวเรือนเป็นจำนวนมากก็อาจแบ่งออกเป็นคุ้ม มีชื่อเรียกเฉพาะแต่ละคุ้ม เพื่อสะดวกในการติดต่อสื่อความหมายซึ่งกันและกัน ชื่อคุ้มใช้ในบริบทอื่น ๆ เป็นเรื่องที่สืบเนื่องมาจากวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ลักษณะอาคารบ้านเรือน ภาษาพูด อาหารการกิน การแต่งกาย ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรม เป็นต้น แม้ว่าเรื่องเหล่านี้จะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยก็ตาม แต่ก็ยังพบเห็นได้เสมอในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งยังคงยึดมั่นอยู่ในวัฒนธรรมดั้งเดิม

เอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

สุภัทรา สุภาพ (2523 : 82-84) ได้จำแนกให้เห็นว่า ผู้สูงอายุมีไข้จะเป็นคนชรา เสมอไป คือถ้ายังมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตแข็งแรงสมบูรณ์ก็ยังไม่ถือว่าชรา แต่ถ้าสภาพร่างกาย และจิตใจเสื่อมโทรมกันนับว่าเป็นคนชรา และเมื่อผู้สูงอายุกลายเป็นคนชราแล้วจะเกิดปัญหาขึ้น หลายประการ กล่าวคือ

1. ความเสื่อมโทรมของสุขภาพร่างกาย ทำให้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ด้อยคุณภาพ ลงไป เช่น ตาฝ้า หูตึง ลิ้นไม่รับรู้รส ร่างกายเคลื่อนไหวไม่สะดวก เกิดความอ้อแอ้ทั้งร่างกาย และจิตใจ มักจะหงุดหงิด อารมณ์เสียและเกิดโรคต่าง ๆ ได้ง่าย
2. การสูญเสียหน้าที่ทางเศรษฐกิจ ทำให้ขาดรายได้ เกิดความวิตกกังวลต่อการ ใช้จ่ายและความเป็นอยู่ของตัวเอง
3. การขาดความรักความเอาใจใส่ ถ้าสมาชิกของครอบครัวปล่อยปละละเลย เช่น ไปทำงานไกลบ้าน ปล่อยให้คนชราอยู่เหี่ยวเฉาเรื้อน ก็จะทำให้เกิดความว้าเหว่ คิดมาก ทำให้อายุสั้น
4. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เดิมผู้สูงอายุมีความสำคัญต่อครอบครัว อบรมสั่งสอน ลูกหลาน ช่วยทำงานบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ สมาชิกของครอบครัวเคารพยำเกรงยกย่องและเลื่อมใส ตามควรแก่ศักยภาพ ปัจจุบันครอบครัวเปลี่ยนมาเป็นครอบครัวขนาดเล็ก เป็นครอบครัวเดี่ยว เพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ไม่ต้องพึ่งพาอาศัยคนชรา คนชราจึงถูกปล่อยปละละเลยและถึงขั้นทอดทิ้ง ก็มีมากขึ้น ทำให้คนชราต้องเผชิญกับปัญหาโรคด้าน เป็นเหตุให้รู้สึกเบื่อหน่ายต่อชีวิตได้

ในด้านความต้องการของคนชรานั้น สุภัทรา สุภาพ ได้กล่าวไว้เฉพาะความต้องการ ที่พื้นฐาน มี 5 ประการคือ

1. ความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ
2. ความต้องการเรื่องที่อยู่อาศัย

การดำเนินงานของกรมประชาสัมพันธ์ยังขาดปัจจัยสำคัญ ๆ อยู่มาก โดยเฉพาะในด้านงบประมาณและกำลังคน ผลการดำเนินงานจึงยังอยู่ในวงจำกัด ผลงานที่เด่นชัดเป็นรูปธรรมก็คือการสงเคราะห์คนชราภายในสถานสงเคราะห์ แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบจำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับการสงเคราะห์ในสถานสงเคราะห์ทั่วทั้งประเทศ ปีละไม่เกิน 2,000 คน กับจำนวนผู้สูงอายุทั้งหมดของประเทศที่มีประมาณ 4 ล้านคน จะเห็นว่าอัตราส่วนของการให้บริการยังต่ำมาก การให้การสงเคราะห์นอกสถานสงเคราะห์มีเพียงเล็กน้อยเป็นครั้งคราวเท่านั้น การออกเยี่ยมเยียนแจกสิ่งของอุปโภค บริโภค และตัวเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นการแก้ปัญหาระยะสั้น ๆ เมื่อผู้สูงอายุใช้สิ่งของและเงินที่ได้รับสงเคราะห์หมดแล้วก็กลับเข้าสู่สภาพเดิมอีก ชมรมผู้สูงอายุของจังหวัดทั่วทั้งประเทศมี 109 ชมรม และศูนย์บริการผู้สูงอายุทั่วทั้งประเทศมี 8 แห่ง (กรมประชาสัมพันธ์. 2534 : 40) ถิ่นแต่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเมืองทั้งสิ้น ไม่เกิดมรดกเลยใด ๆ แก่ผู้สูงอายุในชนบทเลย

กรทิพย์ ลดาวัลย์ (2536 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านมหาสารคาม ซึ่งเป็นสถานสงเคราะห์ภายใน พบว่าผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์บ้านมหาสารคามเกือบทั้งหมดมีภูมิฐานะเดิมอยู่ในภาคอีสาน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ไม่รู้หนังสือ เป็นหม้าย และไม่มีบุตรหรือบุตรเสียชีวิตหมดแล้ว ก่อนเข้าสถานสงเคราะห์มีความต้องการด้านร่างกายเกี่ยวกับปัจจัยสี่ในการครองชีพและอยู่ดูแลช่วยเหลือ ส่วนทางด้านจิตใจมักจะมีอาการหวาดระแวง คิดมาก ว่าเหว่า และเบื่อชีวิต ต้องการมีคนใกล้ชิดที่ไว้วางใจได้ไว้ปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ ส่วนในพหุฐานะพอกินพอใช้และปลอดภัย เมื่อเข้ามาอยู่ในสถานสงเคราะห์ก็ได้รับการดูแลแก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ทำให้อย่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมดีขึ้นพอสมควร แต่ก็ยังมีความต้องการในด้านต่าง ๆ อยู่ไม่ขาด เช่น ต้องการอยู่ดูแลด้านสุขภาพร่างกายให้มากกว่าปกติ ต้องการเพื่อนคู่คิดที่ไว้วางใจกันได้มากเป็นพิเศษ ต้องการกลับไปใช้ชีวิตในชุมชนเดิมและต้องการเงิน โดยถือว่าเมื่อมีเงินก็จะแก้ปัญหายุ่งยากและลดภาระพึ่งพาคนอื่นลงได้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุ

ทางด้านร่างกาย การมี สังกะและเศรษฐกิจ การให้บริการในสถานสงเคราะห์ควรพิจารณา
 ดำเนินการให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของผู้สูงอายุ และความมีกลวิธี
 ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยอมรับสภาพของตนเอง และรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลง
 ต่าง ๆ

ตรีน้อย มาศเกษม (2534 : ข) ได้ศึกษาพฤติกรรมอนามัยของผู้สูงอายุในจังหวัด
 ขอนแก่น พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ร่วมกับลูกหลานได้รับการดูแลเอาใจใส่ตามควรแก่ฐานะ
 เป็นหย่าและรู้หนังสือประมาณครึ่งหนึ่ง ผู้สูงอายุชายสูบบุหรี่ร้อยละ 66.3 และดื่มสุราร้อยละ
 37.1 ส่วนผู้สูงอายุหญิงกินหมากร้อยละ 75.9 ส่วนใหญ่เป็นผู้อยู่เอกเทศเทศบาล ภาวะการ
 เจ็บป่วยของผู้ที่อยู่ในเขตเทศบาลมีมากกว่าผู้ที่อยู่นอกเขตเทศบาล และแก้ไขหากเรเจ็บป่วย
 โดยการไปหาหมอร้อยละ 41.2 และซื้อยามารับประทานร้อยละ 39.0 ในด้านโภชนาการยังคงนิยม
 กินอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ อยู่ร้อยละ 36.4 ทั้งนี้มักเทียบส่วนสูงหรือค่าดัชนีมวลกายของร่างกาย
 (BMI) ของผู้สูงอายุเอกเทศเทศบาลต่ำกว่ามาตรฐานมากกว่าผู้สูงอายุในเขตเทศบาล และ
 ผู้สูงอายุยังเห็นโรคพยาธิกันมาก โดยในเขตเทศบาลเป็นร้อยละ 53.64 และนอกเขตเทศบาล
 เป็นร้อยละ 66.67 ซึ่งมีทั้งเป็นโรคพยาธิชนิดเดียวและเป็นโรคพยาธิหลายชนิด ผู้อยู่นอกเขต
 เทศบาลเป็นโรคพยาธิหลายชนิดมากกว่าผู้อยู่ในเขตเทศบาล ชนิดพยาธิที่เป็นมากที่สุดคือพยาธิ
 านไ้ในตับ สรุปว่าผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่นยังมีพฤติกรรมอนามัยไม่ดี สูบบุหรี่ ดื่มสุรา กินหมาก
 และกินอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ทำให้เป็นโรคพยาธิกันมาก ผู้สูงอายุร้อยละ 68 เห็นว่าลูกหลาน
 ังงานให้ความเคารพเทิดทูนดี แต่ผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 50 ที่ซึ่งส่วนใหญ่อยู่นอกเขตเทศบาลรู้สึก
 เหงาและว่าเหว้า เนื่องจากคุ้มครองเสียชีวิตไปและลูกหลานในวัยทำงานก็ไปทำงานในที่ต่างไกล
 มีโรคประจำตัวร้อยละ 61.2 โรคปวดหลัง ปวดเอว และปวดตามแขน-ขา มากเป็นอันดับหนึ่ง
 รองลงมาได้แก่โรคทางเดินอาหาร ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีความรู้เรื่องบัตรสุขภาพ มีผู้รู้ประมาณ
 ร้อยละ 34.3 เท่านี้ และร้อยละ 93.7 เห็นว่าการออกกำลังกายและการพักผ่อนเ็นจำเป็น
 มาก โดยผู้สูงอายุในเขตเทศบาลออกกำลังกายโดยการเดินและการบริหารร่างกาย ส่วนผู้อยู่

นอกเขตเทศบาลใช้วิธีเดินเพียงอย่างเดียว สำหรับการพักผ่อนใช้วิธีนอนหลับพักผ่อน
8 ชั่วโมง ส่วนการออกกำลังกายพบผู้สูงอายุออกกำลังกายวันร้อยละ 26.3 เป็นผู้อยู่ในเขตเทศบาล
มากกว่าผู้อยู่นอกเขตเทศบาล

ศิริลักษณ์ จันทน์น้อย (2528 : 126-127) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาพเกี่ยวกับ
ตนเองกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนของผู้สูงอายุในอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา
โดยศึกษาจากผู้สูงอายุในเขตชนบทยากจน ได้สรุปผลการศึกษาวิจัยว่าภาพเกี่ยวกับตนเอง
ของผู้สูงอายุมีค่าเฉลี่ยรวมดีปานกลางในด้านสังคม ด้านร่างกายและจิตใจ ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม
ในกิจกรรมชุมชนทุกประเภทในเกณฑ์สูง และเรียงลำดับเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับสาธารณสุขและ
อนามัย กิจกรรมเกี่ยวกับงานเทศบาล กิจกรรมการพัฒนาศึกษา กิจกรรมด้านขนบประเพณี
และกิจกรรมทางศาสนา ภาพเกี่ยวกับตนเองของผู้สูงอายุทุกด้านมีความสัมพันธ์กับความถี่ของ
การเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน คือผู้ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนมากจะมีภาพเกี่ยวกับตนเองดีกว่า
ผู้ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมชุมชนน้อย

วีรสิทธิ์ สิทธิไตรย์ และโยธิน สว่างดี (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยผลกระทบ
ของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการมีโครงการพัฒนาที่มีต่อการดำรงชีพของผู้สูงอายุ
ในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยศึกษาจากหมู่บ้านในอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
2 หมู่บ้าน คือบ้านมะขามโพรง หมู่ที่ 4 ตำบลสะเดา และบ้านหนองสะแก หมู่ที่ 5 ตำบลเจริญสุข
พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการได้รับ
ความเอาใจใส่ดูแลความสะดวกสบายในการอยู่อาศัย การรักษาพยาบาล การเงิน การประกอบ
อาชีพและการปรับตัว โดยผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนได้รับผลกระทบในทางลบมากกว่าผู้ที่มีฐานะดี
ส่วนโครงการพัฒนามหาชนเห็นพ้องว่าไม่มีโครงการพัฒนาหรือกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
ผู้สูงอายุโดยตรงเลย

เนื้อหาสาระของเอกสารและงานวิจัยตามที่ได้นำมา เสนอนี้ ผู้วิจัยจะนำไปใช้ประกอบ
ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การคัดเลือกหมู่บ้านเพื่อศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แบ่งเขตพื้นที่ภาคอีสานตามแนวตั้งออกเป็น 3 เขต คือ เขตชายแดนด้านตะวันออกของภาค เขตตามแนวกลางของภาคและเขตตามแนวชายแดนด้านตะวันตกของภาค แล้วพิจารณาเลือกจังหวัดที่สะดวกต่อการวิจัยเขตละ 1 จังหวัด ซึ่งเลือกได้ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดชัยภูมิ ตามลำดับ การพิจารณาเลือกจังหวัดนี้ ได้คำนึงถึงความสะดวกคล่องกับเกณฑ์ในการคัดเลือกหมู่บ้านด้วย เมื่อเลือกจังหวัดได้ครบแล้ว ได้ออกสำรวจหมู่บ้านเพื่อพิจารณาคัดเลือกเป็นตัวอย่างในการวิจัย โดยกำหนดเกณฑ์การพิจารณาไว้ดังนี้

1. เป็นหมู่บ้านชนบท คืออยู่นอกเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาลเขตเมือง
2. เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มีอายุไม่น้อยกว่า 100 ปี สามารถสืบค้นประวัติได้
3. โครงสร้างของชุมชนประกอบด้วยครัวเรือนและประชากรไม่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยจำนวนครัวเรือนและประชากรต่อหมู่บ้านนอกเขตเทศบาลของภาคอีสาน คือ 112 ครัวเรือน และ 620 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2535 : 103)
4. มีจำนวนผู้สูงอายุไม่น้อยกว่าร้อยละ 6.4 ของจำนวนประชากรทั้งหมดหมู่บ้านตามลักษณะการกระจายของประชากรตามหมวดอายุของภาคอีสาน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2537 : 10)
5. ได้รับอิทธิพลจากชุมชนเมืองและเกิดความเปลี่ยนแปลงในสภาพที่ครอบครัวยุคใหม่

การคัดเลือกหมู่บ้านตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนดนี้ ดำเนินการโดยออกสำรวจ สัมภาษณ์ ผู้ปกครองหรือผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือครู อย่างไม่เป็นทางการ 1 รอบ จังหวัดละ ประมาณ 3-5 หมู่บ้าน แล้วตัดสินใจเลือกสัมภาษณ์อย่างเป็นกิจลักษณะโดยให้แต่ละสัมภาษณ์ สนธิมติโครงสร้างอีก 1 รอบ จังหวัดละ 2 หมู่บ้าน แล้วเลือกเอาเพียงจังหวัดละ 1 หมู่บ้าน ได้หมู่บ้านตัวอย่าง 3 หมู่บ้าน คือ

จังหวัดอุบลราชธานี : บ้านผักแว่น ตำบลยางซำบก อำเภอโขงเจียม

จังหวัดร้อยเอ็ด : บ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง

จังหวัดชัยภูมิ : บ้านนาสีนวล ตำบลนาสีนวล อำเภอเมือง

หมู่บ้านทั้ง 3 แห่ง มีจำนวนครัวเรือน ประชากรรวม และประชากรผู้สูงอายุ ดังนี้

ตาราง 1 จำนวนครัวเรือน ประชากรรวม และประชากรผู้สูงอายุ ในหมู่บ้านตัวอย่าง

หมู่บ้าน	จำนวน ครัวเรือน	ประชากรรวม	ประชากร ผู้สูงอายุ	ค่าร้อยละ ของผู้สูงอายุ
ผักแว่น	267	1,524	146	9.58
สีแก้ว	465	2,270	193	8.50
นาสีนวล	498	2,448	188	7.67

ที่มา บ้านผักแว่น : เอกสารแนะนำบ้านผักแว่น พ.ศ. 2536 และสัมภาษณ์นายสมิทร ทองกุล
กำนันตำบลยางซำบก เมื่อ 20 มีนาคม 2537

บ้านสีแก้ว : รายงานการวิจัยวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน 2537 และสัมภาษณ์นางทองใส
ชนธิรัตน์ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลสีแก้ว เมื่อ 29 เมษายน 2537

บ้านนาสีนวล : เอกสารข้อมูลทั่วไปบ้านนาสีนวล พ.ศ. 2535 และสัมภาษณ์นายดวงตา
สาระคำ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 5 ตำบลนาเสียว เมื่อ 21 กุมภาพันธ์ 2537

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้สูงอายุที่สุ่มสัมภาษณ์จากหมู่บ้านตัวอย่างทั้ง 3 หมู่บ้าน โดยสุ่มสัมภาษณ์
ผู้สูงอายุที่ไม่มีปัญหาในการฟังและการพูด ไม่จำกัดเพศและอายุ กำหนดเป้าหมายรวมร้อยละ 35
ของผู้สูงอายุรวมทั้ง 3 หมู่บ้าน และการกระจายหมู่บ้านจะไม่ต่ำกว่าร้อยละ 35 ที่ไป มีจำนวน
ที่สัมภาษณ์ได้ดังนี้

ตาราง 2 จำนวนและค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง

หมู่บ้าน	ประชากร ผู้สูงอายุ	กลุ่มตัวอย่าง	ร้อยละ
ผักแว่น	146	52	35.61
สีแก้ว	193	68	35.23
นาสีนวล	188	66	35.10
รวม	527	186	35.29

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง

จำนวน 2 ชุด คือ

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 ใช้สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น เพื่อศึกษาข้อมูลของหมู่บ้าน เช่น ประวัติความเป็นมา จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากร การสาธารณสุข สวัสดิการชุมชน ภาวะเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของราษฎร เป็นต้น

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 ใช้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุ เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว ผู้สูงอายุ ความเปลี่ยนแปลงของครอบครัว ผลกระทบที่มีต่อผู้สูงอายุ และแนวโน้มเกี่ยวกับครอบครัวและผู้สูงอายุในอนาคต โดยยินยอมให้สมาชิกของครอบครัวที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ร่วมให้ข้อมูลบางส่วนที่เป็นข้อมูลทั่วไปของครอบครัวได้เท่าที่จำเป็น

การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูลมีลักษณะเป็นข้อมูลทั่วไป มีใช้ลักษณะเฉพาะของหมู่บ้านใดหมู่บ้านหนึ่ง จึงนำข้อมูลจากทั้ง 3 หมู่บ้าน เฉพาะที่สัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 มาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยใช้คำร้อยละเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์

ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านตัวอย่างและผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บ้านผักแว่น

ที่ตั้ง บ้านผักแว่นตั้งอยู่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ตำบลยางซ่ง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดอุดรราชธานี ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 54 กิโลเมตร ถนนเข้าหมู่บ้านแยกจากถนนแจ้งวัฒนะระหว่างกิโลเมตรที่ 50-51 เข้าไปประมาณ 3 กิโลเมตร

ประวัติย่อ บ้านผักแว่นตั้งขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2330 โดยราษฎรกลุ่มแรกจำนวนประมาณ 30 ครอบครัว หรือประมาณ 150 คน อพยพหนีภัยมาจากบ้านแดงหม้อ ตำบลเชียงาม เนื่องจากเห็นว่าบริเวณบ้านผักแว่นนี้เป็นที่ราบสูง ปลอดภัยจากน้ำท่วม อีกทั้งอยู่ใกล้ป่าไม้และแหล่งน้ำ มีสัตว์ป่าและสัตว์น้ำชุกชุม ใช้เป็นอาหารได้อย่างอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งที่หนองน้ำขนาดใหญ่ใกล้หมู่บ้านก็มีพืชผักที่กินได้ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก และมีผักแว่นขึ้นอยู่หนาแน่นเป็นพิเศษพากันเรียกว่าหนองผักแว่น ต่อมาก็เรียกชื่อหมู่บ้านว่าบ้านผักแว่นตามไปด้วย ปัจจุบันบ้านผักแว่นมีอายุมากกว่า 200 ปีแล้ว

ลักษณะทางสังคม บ้านผักแว่นมีจำนวนครัวเรือน 267 ครัวเรือน ประชากรรวม 1,524 คน เป็นชาย 733 คน หญิง 791 คน ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก และมีอาชีพรับจ้างทำงานในจังหวัดมีความสำคัญไม่น้อยกว่าอาชีพทำนา โดยส่วนใหญ่จะไปทำงานรับจ้างในกรุงเทพมหานคร ราษฎรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ มีการทำบุญถือศีลในวันสำคัญทางศาสนา แต่ไม่เคร่งครัดเหมือนภาคอื่น การนับถือผีและประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มีอยู่เฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนคนหนุ่มสาวที่มีความรู้ความเข้าใจและลดความเชื่อถือลงไ้มาก ความเชื่ออยู่ภายในหมู่บ้านเป็นแบบลักษณะญาติมิตร พึ่งพาอาศัยกันแบบสังคมชนบท มีการปรับตัวตามอย่างสังคมเมืองบ้างในด้านการใช้

สิ่งอุปโภคต่าง ๆ ในครัวเรือน ส่วนใหญ่จะมีวิทยุ โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างไว้ใช้ แต่ลักษณะนิสัยโดยทั่วไปของชาวบ้านยังคงไว้ซึ่งความมีน้ำใจ อ่อนน้อม ถ่อมตน ใช้ชีวิตไปวัน ๆ อย่างง่าย ๆ ไม่กระตือรือร้น และมีอัธยาศัยดีต่อบุคคลภายนอกที่เข้าไปในหมู่บ้าน

เศรษฐกิจ มีครอบครัวที่มีฐานะปานกลางไม่เดือดร้อนทางการเงินอยู่ประมาณร้อยละ 3 นอกได้มีฐานะค่อนข้างยากจน รายได้ที่เป็นตัวเงินได้จากสมาชิกของครอบครัวที่อยู่ในวัยทำงานไปทำงานรับจ้างในที่ต่าง ๆ ส่งมาให้ ส่วนรายได้ที่ไม่เป็นตัวเงินได้แก่ผลผลิตทางการเกษตรคือข้าว สำหรับพืชผักสวนครัวและสัตว์เลี้ยงจำพวกเป็ด ไก่และหมู มีเป็นจำนวนน้อยเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ รายได้โดยเฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีประมาณ 15,000 บาท มีหนี้สินเกือบทุกครอบครัว คือประมาณร้อยละ 75 เป็นลูกหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

สิ่งสาธารณูปโภค เนื่องจากบ้านผักแว่นเป็นหมู่บ้านพัฒนาจึงมีสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ หลายประเภท แม้ว่าคุณภาพและมาตรฐานจะไม่ได้ดีนัก กล่าวคือ มีถนนดินลูกรังผ่านหมู่บ้านแยกเป็นตรอกซอยไปยังคุ่มต่าง ๆ อย่างทั่วถึงทุกคุ่ม การคมนาคมสะดวก มีไฟฟ้าใช้ทุกครัวเรือน มีแหล่งน้ำธรรมชาติเป็นแหล่งสาธารณะ 7 บ่อ และบ่อบาดาลสาธารณะ 1 บ่อ มีน้ำประปาใช้ตลอดปี มีฝายกั้นน้ำอยู่เลขหมู่บ้าน 2 แห่ง ใช้เพื่อการทำนาได้ปีละครั้ง นอกจากนี้ยังมีหอกระจายข่าวที่อ่านหนังสือหนังสือพิมพ์ ส่วนสาธารณะ โรงเรียนประถมศึกษาและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

การสาธารณสุข มีสถานอนามัย 1 แห่ง มีกองทุนยาและเวชภัณฑ์ 1 กองทุน ผู้สูงอายุประมาณร้อยละ 80 มีบัตรสุขภาพ และใช้สิขืมซื้อทุกครัวเรือน

สวัสดิการสังคม มีสวัสดิการสงเคราะห์การฉาปนกิจศพของหมู่บ้าน โดยทุกครอบครัวของหมู่บ้านจ่ายให้ครอบครัวละ 20 บาทต่อศพ ทำให้สามารถให้การสงเคราะห์ได้ศพละประมาณ 5,340 บาท และมีกลุ่มย่อยในบางคุ่มเก็บเพิ่มเฉพาะสมาชิกในคุ่มครอบครัวละ 100 บาทต่อศพอีกด้วย

แหล่งข้อมูล 1. เอกสารแนะนำบ้านผักแว่น พ.ศ. 2536

2. สัมภาษณ์นายสมัคร ทองกุล กำนันตำบลยางซึก และนายบรรพต ทองกุล
อาสาพัฒนาหมู่บ้าน หมู่ที่ 3-4 ตำบลยางซึก

บ้านสี่แก้ว

ที่ตั้ง บ้านสี่แก้วประกอบด้วยหมู่บ้านหมู่ที่ 1, 3, 4 และ 5 ตั้งอยู่ในตำบลสี่แก้ว
อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 17 กิโลเมตร ถนนเข้าหมู่บ้านแยกจาก
ถนนร้อยเอ็ด-มหาสารคาม ระหว่างกิโลเมตรที่ 11-12 หรือบริเวณบ้านเหล่าข้ามเข้าไปประมาณ
7 กิโลเมตร

ประวัติย่อ บ้านสี่แก้วเป็นชื่อเมืองเก่าร่วมสมัยกับเมืองเชียงใหม่ เมืองหงษ์และเมืองทอง
โดยชื่อเมืองเหล่านี้ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเก่าแก่ของภาคอีสาน เช่น เรื่องผาแดงนางไอ่
และตำนานพระธาตุพนม เป็นต้น บ้านสี่แก้วเป็นชุมชนที่สืบเนื่องมาแต่โบราณมีอายุหลายร้อยปี
มีการขุดพบซากวัตถุโบราณทั้งประเภทเครื่องใช้และเครื่องประดับหลายครั้ง เป็นเครื่องใช้ดินเผา
ได้แก่ หม้อ ไห ถ้วยชาม เครื่องสำริดมีลูกปัด กำไล เป็นต้น ซึ่งเป็นศิลปะสมัยลพบุรี และยังปรากฏ
ปูชนียสถานโบราณคือพระธาตุสี่แก้วอยู่จนถึงปัจจุบัน มีลักษณะคล้ายกับพระธาตุพนม แต่มีขนาดเล็ก
และต่ำกว่าพระธาตุพนมมาก

ลักษณะทางสังคม ชุมชนบ้านสี่แก้วเป็นชุมชนค่อนข้างใหญ่ มีจำนวนครัวเรือน 465
ครัวเรือน ประชากรรวม 2,270 คน เป็นชาย 1,092 คน เป็นหญิง 1,178 คน บ้านสี่แก้ว
อยู่ใกล้ชิดกับค่อนข้างหนาแน่น ตั้งอยู่บนเนินสูง รอบ ๆ หมู่บ้านเป็นทุ่งนา ราษฎรทั้งหมดยึดถือ
ศาสนาพุทธ ไม่ยึดทำบุญถือศีลในวันสำคัญทางศาสนาเป็นปกติ แต่ในกลุ่มคนรุ่นหนุ่มสาวความเคร่งครัด
ต่อขนบประเพณีน้อยลงกว่าอดีตมาก เนื่องจากอยู่ใกล้ตัวจังหวัด การคมนาคมสะดวก ได้รับอิทธิพล
จากสังคมเมืองค่อนข้างมาก วัฒนธรรมการขอ การให้ การแลกเปลี่ยน กลับกลายเป็นการถือ

การขายเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ภายในหมู่บ้านมีร้านค้าย่อยจำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ดอยู่หลายแห่ง ชาวบ้านรู้จักคุ้นเคยกันเป็นกลุ่ม ๆ ไม่ทั่วทั้งหมู่บ้าน อธิษาศัยดีและมีความเป็นกันเองกับบุคคลทั่วไป

เศรษฐกิจ ชาวบ้านสีแก้วมีอาชีพทำนาเป็นหลัก มีการปลูกพืชไร่และทำเครื่องจักสาน เล็กน้อย การเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ เลี้ยงเพื่อใช้งานและบริโภคในครัวเรือน เท่านั้น อาชีพเสริมอย่างหนึ่งของชาวบ้านสีแก้วคือการผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน ได้แก่ พิณ แคน โหวด เป็นต้น ทำก๊อกลายครอบครว้โดยเฉพาะแคนนั้นมีความไพเราะมาตรฐาน จำหน่ายง่าย มีรายได้เสริมค่อนข้างดี อาชีพรับจ้างเป็นอาชีพสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้านสีแก้ว ซึ่งมีผู้อยู่ในวัยทำงาน ทำงานรับจ้างทั่วไปทั้งในหมู่บ้าน ในตัวจังหวัด ต่างจังหวัดและในกรุงเทพมหานคร นำรายได้มาสู่ครอบครว้เฉลี่ยรายได้ต่อครว้เรือนต่อปีประมาณ 16,000 บาท ครอบครว้ส่วนใหญ่คือประมาณร้อยละ 70 มีหนี้สินค้างชำระธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

สิ่งสาธารณูปโภค บ้านสีแก้วมีถนนเข้าถึงหมู่บ้านอย่างสะดวก เป็นถนนดินลูกรังและภาภานหมู่บ้านมีถนนซอยแยกไปยังคุ่มต่าง ๆ อย่างทั่วถึง มีไฟฟ้าใช้ทุกครว้เรือน มีแหล่งน้ำธรรมชาติให้น้ำได้ตลอดปี คือหนองยาง หนองแวง หนองใหญ่ และห้วยละว้า มีคลองชลประทานในทุ่งนาใช้น้ำทำนาได้ปีละครั้ง มีโรงเรียนประจำตำบลสอนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีวัด 2 วัด

การสาธารณสุข มีสถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง และมีกองทุนยาและเวชภัณฑ์ของหมู่บ้าน ผู้สูงอายุมีบัตรสุขภาพประมาณร้อยละ 80 และใช้ร่วมชมทุกครว้เรือน

สวัสดิการสังคม มีสวัสดิการสงเคราะห์การฉาบฉวยหลายกลุ่ม ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยประมาณ ครอบครว้ละ 30 บาทต่อศพ

แหล่งข้อมูล 1. วารสารเนติจักรวัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน 2537

2. สัมภาษณ์นายคำ นามบุญลา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1, นายบุญจันทร์ อิ่มเอื้อชาติ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3, นายทองใส ชันธิรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 4 และนายทองสุข สวัสดิ์สิทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5

บ้านนาสีนวล

ที่ตั้ง บ้านนาสีนวลตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 16 กิโลเมตร ถนนเข้าหมู่บ้านแยกจากถนนสายชัยภูมิ-ศาลาลัย ระหว่างกิโลเมตรที่ 13-14 เข้าไปประมาณ 2 กิโลเมตร

ประวัติย่อ บ้านนาสีนวลเดิมทีชาวบ้านเรียกและตั้งอยู่ตรงข้ามกับโรงเรียนบ้านนาสีนวลในปัจจุบัน โดยคาบกลุ่มแรกประมาณ 10 ครอบครัว จำนวนคนประมาณ 50-60 คนอพยพมาจากจังหวัดอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ. 2387 ทราบว่าที่ทุ่งนาเหี้ยนี้ น้ำขุ่น ดินเค็ม และยังว่างเปล่าเหมาะแก่การประกอบอาชีพทำนาทำไร่ จึงได้ตั้งถิ่นฐานกันขึ้นที่นี่ อยู่ได้ประมาณ 30 ปี เกิดอุทกภัยจึงย้ายหมู่บ้านขึ้นมาอยู่บนเนินสูงที่อยู่ปัจจุบัน ห่างจากที่เดิมประมาณ 1 กิโลเมตร ยังคงเรียกชื่อว่าบ้านเหี้ยอยู่อย่างเดิม เมื่อย้ายหมู่บ้านมาอยู่ ณ ที่ตั้งใหม่ได้ประมาณ 2-3 ปี หรือประมาณ พ.ศ. 2419 - พ.ศ. 2420 ผู้นำชุมชนคือนายบุญผดุง (สมัยนั้นยังไม่มีข้าราชการชั้นสูงดูแลและไม่มีตำแหน่งกำนัน-ผู้ใหญ่บ้าน) เห็นว่าดินนาหมู่บ้านมีสีขาวเวลกล้ายดินสอทองที่ใส่ใช้ขี้นกหงส์กลในสมัยก่อน จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็นบ้านนาสีนวลตามลักษณะสีดินนาหมู่บ้าน

ลักษณะทางสังคม ชุมชนบ้านนาสีนวลเป็นชุมชนชนบทมีอายุยาวนานประมาณ 150 ปี เป็นชุมชนค่อนข้างใหญ่ มีจำนวนครัวเรือน 498 ครัวเรือน ประชากรรวม 2,448 คน เพศชาย 1,129 คน เป็นหญิง 1,319 คน ตั้งบ้านเรือนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มค่อนข้างหนาแน่น มีที่ทำนาอยู่รอบหมู่บ้าน ราษฎรทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ ในกลุ่มผู้สูงอายุยังคงเคร่งครัดต่อขนบประเพณีทางศาสนา ในช่วงเข้าพรรษาจะพากันเข้าวัดทำบุญทำทานถือศีลฟังธรรมทุกวันพระ รู้จักดูแลกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ไม่ทั่วทั้งหมู่บ้าน บ้านนาสีนวลอยู่ใกล้ตั้งจังหวัดเลยมาสะดวก จึงได้รับอิทธิพลจากสังคมเมืองค่อนข้างมาก สิ่งขอเครื่องใช้ภายในครัวเรือนนิยมซื้อจากในเมืองมาซื้อเก็บผ่านพ่อค้าการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อตามประเพณีในด้านความเป็นอยู่และการประกอบอาชีพลดน้อยลงมาก วัฒนธรรมการขอ การรับ การแลกเปลี่ยนและการไม่ทำงาน เปลี่ยนเป็นการทำงานขาย

และการว่าจ้างตามอย่างงานสังคมเมือง การคบค้าสมาคมและพึ่งพาอาศัยกันเป็นหลักขณะญาติมิตร
ยังคงมีอยู่เป็นกลุ่ม ๆ ชาวบ้านโดยทั่วไปมีความขยันขันแข็งและอภยาคัยดี

เศรษฐกิจ ชาวบ้านนาสีนวนนอกจากจะประกอบอาชีพทำนาเป็นหลักแล้ว ยังปลูกพืชผัก
และเลี้ยงสัตว์ที่ใช้เป็นอาหารด้วย เหลือจากการบริโภคก็นำเอาไปขายทั้งที่ในหมู่บ้านและที่ตลาด
ในตัวเมือง อาชีพเสริมที่สำคัญคือการเลี้ยงไหมและทอผ้า ซึ่งมีประมาณร้อยละ 16 ของหมู่บ้าน
และสามารถจำหน่ายได้ดี ไม่มีปัญหาทางการตลาด และประกอบอาชีพค้าขายเป็นอาชีพเสริม
ประมาณร้อยละ 4 โดยค้าขายของชำและสินค้าเบ็ดเตล็ดในหมู่บ้าน นอกจากนี้ก็เป็นอาชีพรับจ้าง
ทั่วไป ผู้เยาว์ในวัยแรงงานออกไปทำงานรับจ้างในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ ประมาณ
230 คน หรือร้อยละ 9 ของประชากรของหมู่บ้าน รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อปีประมาณ
17,000 บาท ครอบครัวยากมีหนี้สินมีประมาณร้อยละ 70 เป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและ
สหกรณ์การเกษตร

สิ่งสาธารณูปโภค บ้านนาสีนวนเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาและป้องกันตนเอง มีสิ่งสาธารณูปโภค
ดีพอควร ถนนเข้าหมู่บ้านมีทั้งช่วงที่ราดยาง เทคอนกรีตและดินลูกรังต่อเนื่องกัน ภายในหมู่บ้าน
แบ่งเป็นคุ้มจำนวน 30 คุ้ม มีซอยแยกเข้าถึงและมีศาลาสาธารณะประจำคุ้มทุกคุ้ม มีไฟฟ้าใช้
ทุกครัวเรือน น้ำดื่มแก้ไข้ได้จากการเก็บกักน้ำฝนและมีสระน้ำสาธารณะ 3 สระ ใช้แก้ไข้ได้ตลอดปี
มีหอบาดาลสาธารณะส่งน้ำตามท่อไปยังครัวเรือน 2 บ่อ มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 โรง
วัด 1 วัด หอกระจายข่าว 1 หง และโทรศัพท์สาธารณะ 2 เครื่อง

การสาธารณสุข มีสถานีอนามัยที่ตำบลนาผาย ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร
แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมไปหาหมอที่คลินิกหรือโรงพยาบาลในตัวจังหวัด เว้นแต่ผู้เจ็บตรสุขภาพ
ต้องผ่านสถานีอนามัยก่อน การใช้ส้วม มีส้วมซีเมนต์ใช้ครบทุกครอบครัว

สวัสดิการสังคม

- มีชมรมผู้สูงอายุ เก็บค่าบำรุงชมรมจากผู้สูงอายุคนละ 5 บาทต่อเดือน ชมรม
มีหน้าที่จัดทำทะเบียนผู้สูงอายุ ให้บริการข่าวสารด้านสุขภาพ และจัดท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน
หย่อนใจของผู้สูงอายุ

- มีชมรมตาบอดกิจสงเคราะห์ ให้การสงเคราะห์โดยเก็บเงินครอบครัวละ 5 บาท นำไปสมทบเป็นค่าใช้จ่ายของเจ้าภาพงานศพ
- มีธนาคารข้าวของหมู่บ้าน มีข้าวประมาณ 2,000 ถัง ให้ครอบครัวที่ขาดแคลน ยืมไปเพื่อการบริโภค ปีละไม่เกิน 100 กิโลกรัม และส่งคืนประมาณ 110 กิโลกรัม ในระยะเวลา ไม่เกิน 1 ปี
- มีกลุ่มออมทรัพย์ แต่ละกลุ่มมีรายละเอียดการออมต่างกัน แต่มีหลักการที่ว่าต้อง ส่งเงินออมเป็นรายเดือน ถ้าปีจึงจะถอนเงินออกมาได้

<u>แหล่งข้อมูล</u>	1. นายดวงตา สาระคำ ผู้ใหญ่บ้าน
	2. นายสอน ทานะสุข ประธานกรรมการหมู่บ้าน
	3. นายทวี คชนาวัง อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
	4. นายเลื่อน ราตุศึก ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
	5. นายโมตรี สาระคำ ประธานชมรมผู้สูงอายุ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์เป็นข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุ จำนวนรวมทั้ง 3 หมู่บ้าน จำนวน 186 คน ข้อมูลที่สัมภาษณ์แบ่งเป็นกรณีต่าง ๆ 5 กรณี ได้แก่ สภาพของครอบครัว สภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวและสาเหตุของความเปลี่ยนแปลง ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ และแนวโน้มของความเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งวิเคราะห์ได้ดังนี้

สภาพของครอบครัว มีข้อคำถามจำนวน 15 ข้อ ได้ผลดังตารางวิเคราะห์ข้อมูล

ตาราง 3

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์สภาพของครอบครัว

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
1. จำนวนคู่สามี-ภรรยาที่อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน		
1 คู่	66	35.48
2 คู่	105	56.45
3 คู่	4	2.15
ไม่มีคู่สามีภรรยา	11	5.91
2. จำนวนสมาชิกในครอบครัวตามทะเบียนบ้าน		
1-3 คน	60	32.25
4-6 คน	115	61.82
7 คนขึ้นไป	11	5.91
3. สมาชิกในครอบครัวไปทำงาน		
ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดอื่น ๆ		
ไม่มี	27	14.51
1 คน	58	31.18
2 คน	66	35.48
3 คน	26	13.97
4 คนขึ้นไป	9	2.15

ตาราง 3 (ต่อ)

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
4. หัวหน้าครอบครัว		
เพศชาย	173	93.01
เพศหญิง	13	6.98
5. จำนวนผู้สูงอายุในครอบครัว		
1 คน	27	14.51
2 คน	141	75.80
3 คน	10	5.37
4 คนขึ้นไป	8	4.30
6. จำนวนเด็กในครอบครัว		
1 คน	56	30.10
2 คน	86	46.23
3 คน	31	16.66
4 คนขึ้นไป	13	2.15
7. การเดินทางนับถือกันตามลำดับอาวุโส		
มีเอก	82	44.08
มีปานกลาง	97	52.15
มีน้อย	7	8.13

ตาราง 3 (ต่อ)

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
8. การเสาะหาคู่ครองทั้งภายในครอบครัว		
มีมาก	98	52.68
มีปานกลาง	82	44.08
มีน้อย	6	3.22
9. ภาวะโภชนาการภาวะของครอบครัว		
สมบูรณ์ดี	16	8.60
พออยู่พอกิน	129	69.35
ค่อนข้างผิโศเคียง	41	22.04
10. วัตถุประสงค์ให้ประเทบอาหาร		
ต้องซื้อ	41	22.04
ไม่ต้องซื้อ	145	77.95
11. ความรู้จักคู่แเคยกับครอบครัวอื่น ๆ ในหมู่บ้าน		
มีมาก	116	62.36
มีปานกลาง	70	37.63
มีน้อย	–	–
12. การเลือกส่วรึของครอบครัวเพือนบ้าน		
ดี	69	37.09
ปานกลาง	104	55.91
น้อย	13	6.98

ตาราง 3 (ต่อ)

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
13. การได้เข้าร่วมงานสังคมสงเคราะห์กัน		
ได้เข้าร่วมทุกครั้ง	31	16.66
ได้เข้าร่วมเป็นส่วนใหญ่	93	50.00
ได้เข้าร่วมบางครั้งหนึ่ง	51	27.41
เข้าร่วมเป็นบางครั้ง	11	5.91
14. การได้เข้าร่วมงานประเภทต่าง ๆ ของหมู่บ้าน		
ได้เข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอ	177	95.16
ได้เข้าร่วมเป็นส่วนใหญ่	6	3.22
ได้เข้าร่วมบางครั้งหนึ่ง	3	1.61
15. จะคืนความพึงพอใจในสภาพปัจจุบันของครอบครัว		
มาก	16	8.60
ปานกลาง	130	69.89
น้อย	40	21.50

สภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ มีข้อคำถามจำนวน 15 ข้อ ได้ผลถึงตารางวิเคราะห์

ร้อยละ ตาราง 4

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์สภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
1. ที่อยู่อาศัย		
มีบ้านของตนเอง	107	57.52
อาศัยอยู่กับบุตรหรือญาติ	79	42.47
2. สถานภาพการสมรส		
มีคู่สมรส	104	55.91
เป็นหม้าย	80	43.01
เป็นโสด	2	1.07
3. การประกอบอาชีพหรือรายได้		
ทำเอง	24	12.90
ลูกหลานทำให้	130	69.89
ช่วยเหลือตามโอกาส	32	17.20
4. จำนวนมื้ออาหารใน 1 วัน		
รับประทาน 1 มื้อ	11	5.91
รับประทาน 2 มื้อ	131	70.43
รับประทาน 3 มื้อ	44	23.65

ตาราง 4 (ต่อ)

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
5. เลือกใช้เครื่องแต่งหน้ตามปกติ		
มีไม่เกิน 3 ชุด	77	41.39
มี 4-6 ชุด	81	43.54
มีมากกว่า 6 ชุด	28	15.05
6. เลือกใช้เครื่องแต่งหน้กับงาน		
มีเพียงพอ	65	34.94
มีไม่พอ	121	65.05
7. ผู้บริหารพลานามัยในเรอานี้		
สมบูรณ์แข็งแรงดี ไม่เคยป่วยใช้	38	20.43
สมบูรณ์ มีป่วยใช้บ้าง	84	45.16
อ่อนแอ ป่วยใช้บ่อย	64	34.40
8. เจ็บเรอใช้ที่ป่วยใช้จำนวน 148 คน มีวิธีการรักษาดังนี้		
ซื้อยารับประทานเอง	38	25.67
รักษากับหมอพื้นบ้าน	82	23.64
รักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน	29	19.59
ใช้หลาย ๆ วิธี	46	31.08
9. แนวลอยกำลังกาย		
ออกกำลังกายเพื่อบริหารร่างกายโดยตรง	8	4.30
ออกกำลังกายโดยเป็นผลพลอยได้จากทางาน	52	27.95
ไม่ได้ออกกำลังกาย	126	67.74

ตาราง 4 (ต่อ)

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
10. การกระทำที่ประจําของผู้สูงอายุ		
ไม่มีหน้าที่เลย	31	16.66
ดูแลบ้าน-เลี้ยงเป็ด-ไก่	20	10.75
ดูแลบ้านและเด็กเล็ก	33	17.74
เลี้ยงโค-กระบือและทำนา	11	5.91
ทำอาชีพเสริม	25	13.44
ไม่เป็นชิ้นแปะอัน	66	35.48
11. การยอมรับนับถือของบุคคลในครอบครัว		
ดี	145	77.95
ปานกลาง	20	17.20
น้อย	9	4.83
12. การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน		
มาก	50	26.88
ปานกลาง	88	47.31
น้อย	48	25.80
13. คิดว่า เองยังมีความสำคัญต่อครอบครัวเพียงใด		
ยังมีความสำคัญเหมือนเดิม	55	29.56
มีความสำคัญน้อยลง	102	54.83
ไม่มีความสำคัญ	29	15.59

ตาราง 4 (ต่อ)

เนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ
14. ความต้องการสูงสุดตามฐานะผู้สูงอายุ		
- ต้องการรายได้ประจำให้พอใช้	28	15.05
- ต้องการให้ทางราชการเอาใจใส่ดูแล ให้มากกว่าที่เป็นอยู่	33	17.74
- ต้องการผู้ดูแลใกล้ชิดคอยเฝ้าป้อน	38	20.43
- ต้องการให้ลูกหลานได้รับการศึกษาสูง ๆ มีงานทำที่มั่นคง	36	19.35
- ต้องการให้ลูกหลานรักใคร่กลมเกลียว และอยู่ใกล้ติดกัน	33	17.74
- อื่น ๆ	18	9.67
15. ความพึงพอใจในความเป็นอยู่ในปัจจุบัน		
- หนี้สินของครอบครัว	40	21.50
- สุขภาพ	59	31.72
- การกระจายระจ่ายของลูกหลาน	47	25.26
- มีความร่ำรวย	22	11.82
- อื่น ๆ	18	9.67

ความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวและสาเหตุของความเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้นำ

สมมติฐานถึงลักษณะของครอบครัวที่พบได้นั้นคือตามข้อมูลจากเอกสาร-คำร่วดังกล่าวแล้วในบทที่ 2 ผลการเก็บเชิง เชป เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สูงอายุเกิดความคิดมองเห็นความแตกต่างของครอบครัวในแง่กับครอบครัวในสมัยนี้ รวมทั้งสาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างนั้น ๆ แล้วขอรับงาให้ระบุลักษณะความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวและสาเหตุที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ซึ่งแต่ละคนสละเวลามจะระบุลักษณะความเปลี่ยนแปลงได้หลายลักษณะ และสาเหตุที่ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงได้หลายสาเหตุ นำเอาคำตอบที่มีสาระเหมือนกันมาจัดไว้ด้วยกัน แล้วแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละจำนวนรวมของความถี่ของคำตอบจึงมากกว่าจำนวนรวมของกลุ่มตัวอย่าง และจำนวนรวมของค่าร้อยละมากกว่า 100 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเรียงคำตอบตามลำดับความถี่จากมากไปหาน้อยได้ดังตาราง 5 ดังนี้

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของครอบครัวและสาเหตุของความเปลี่ยนแปลง

เนื้อหา	ความถี่	ร้อยละ
ลักษณะที่เปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัว		
1. ครอบครัวสมัยก่อนทำงานเหิงเพียงพ่อกิมพลาใช้		
แบ่งทั้งทั้งความร่ำรวยเหมือนสมัยนี้	66	35.48
2. ามสมัยก่อนไม่มีใครต้องไปทำงานไกลบ้าน	62	33.33
3. ครอบครัวสมัยก่อนให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุ		
มากกว่าสมัยนี้	59	31.72
ความเอื้ออาทรต่อสุทุกทั้งที่กันและกันระหว่าง		
ครอบครัว สมัยก่อนดีกว่าสมัยนี้	59	31.72

ตาราง 5 (ต่อ)

เนื้อหา	ความถี่	ร้อยละ
4. ครอบครัวสมัยก่อนยึดถือปฏิบัติเคร่งครัด ในชนบทประเพณีมากกว่าสมัยนี้	57	30.64
ความสนใจในการศึกษา การเมือง และ สังคมของครอบครัวสมัยก่อนนี้โดยสมัยนี้มีมาก	57	30.64
5. ครอบครัวสมัยก่อนทุกคนประกอบอาชีพทางการเกษตร ทั้งกับผลิตและบริโภค แต่สมัยนี้ต้องประกอบหลาย ๆ อาชีพ	54	29.03
6. สิ่งของเครื่องใช้ในครอบครัวสมัยก่อนนิยมผลิตเอง แต่สมัยนี้ต้องซื้อ	52	27.95
7. ครอบครัวในสมัยนี้มีสมาชิกน้อยกว่าสมัยก่อน	50	26.88
ครอบครัวสมัยนี้พึ่งพาอาศัยธรรมชาติได้น้อยกว่าสมัยก่อน	50	26.88
8. สมาชิกของครอบครัวสมัยนี้เป็นอิสระมากกว่าสมัยก่อน	47	25.26
9. การปกครองของครอบครัวสมัยนี้ปล่อยปละละเลย มากกว่าสมัยก่อน	37	19.89
10. ครอบครัวสมัยนี้ได้รับการจากรัฐมากกว่าสมัยก่อน	35	18.81

สำหรับสาเหตุของความเปลี่ยนแปลงรวมรวมได้ 8 ประการ เรียงตามลำดับความถี่ จากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

1. การแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ	92	49.46
2. ความสะดวกในการคมนาคมและการสื่อสาร	90	48.38
3. การพัฒนาแบบที่เน้นทางวัตถุ	89	47.84
4. ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและความแปรปรวนของธรรมชาติ	85	45.69
5. จำนวนคนมากขึ้น	80	43.01
6. การเลาก่างสังคมเมือง	75	40.32
7. ความเพิกเฉยทางศีลธรรมและคุณธรรมของคนสมัยใหม่	75	40.32
8. การแพร่สิ่งสอนในครอบครัวและสถานศึกษา	69	37.09

ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ

จากลักษณะของความเปลี่ยนแปลงของครอบครัว 14 ลักษณะ ซึ่งจัดเรียงลำดับได้

10 ลำดับ ดังตาราง 5 นี้ ผู้วิจัยได้สอบถามผู้ที่ระบุลักษณะความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ถึงผลกระทบที่รับเหิงบวกและเชิงลบที่มีต่อผู้สูงอายุ โดยให้อธิบายเหตุผลสั้น ๆ ประกอบด้วย คำตอบที่ได้มีเหตุผลที่กระจายค่อนข้างมาก ผู้วิจัยได้นำเสนอเฉพาะเหตุผลที่ความถี่สูงสุดเท่านั้น ดังตาราง 6

ตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเปลี่ยนแปลงของสัณฐานการกระจายตัวของรายได้อายุ

เนื้อหา	ความถี่	ร้อยละ
1. การลดรายจ่ายก่อนภาษี โดยนำเงินไปลงทุนเพื่อหาใช้ ไปแข่งขันกันเพื่อความร่ำรวยและมีเงินออม โดยจะทยอย <u>ซึ่งบวก</u> ทำให้เกิดความเสี่ยงภาวะ ขาดสภาพเงิน เพื่อครอบครัวที่มีเงินผู้สูงอายุ โดยลดรายจ่ายไปด้วย	15	22.73
โดยจะทยอย <u>ซึ่งลบ</u> การมุ่งแต่แข่งขันกันทำงานหาเงิน ทำให้เกิดการปล่อยภาระและปล่อยต่อความเป็นอยู่ของ ผู้สูงอายุ	51	77.27
2. ขาดเงินก่อนภาษีได้คงเหลือไม่พอจะนำเงินไปลงทุนเพื่อหาเงิน โดยจะทยอย <u>ซึ่งบวก</u> ผู้สูงอายุสามารถจ้างที่ลูกหลาน เพื่อนำเงินออมไปดูแลพ่อแม่ได้บางส่วนตาม	11	17.14
โดยจะทยอย <u>ซึ่งลบ</u> ผู้สูงอายุขาดความสามารถคิดถึง แต่ไปแต่ลงทุนหาเงินไม่พอจะนำเงินไปลงทุนหาเงิน	51	82.86
3. การลดรายจ่ายก่อนภาษี โดยนำเงินไปลงทุนหาเงินมากกว่า ออม		
โดยจะทยอย <u>ซึ่งบวก</u> -		
โดยจะทยอย <u>ซึ่งลบ</u> ผู้สูงอายุเกิดความเสี่ยงโดยนำเงินไป ที่ครอบครัวนำเงินไปลงทุนหาเงิน	50	100.00

ตาราง 6 (ต่อ)

เนื้อหา	ความถี่	ร้อยละ
ความเชื่ออาถรรพ์ต่อสุขทุกข์ซึ่งกันและกันระหว่าง ครอบครัว เสียก่อนดีกว่าสมัยนี้		
ผลกระทบเชิงบวก ทำให้ผู้สูงอายุลดความวิตกกังวล เรื่องเพื่อนบ้านลงด้วย	12	20.33
ผลกระทบเชิงลบ ทำให้ผู้สูงอายุมีสังคมแคบลง	47	79.66
4. ครอบครัวเสียก่อนเกิดถือปฏิบัติเคร่งครัดในชนบทระพี มากกว่าสมัยนี้		
ผลกระทบเชิงบวก ทำให้การวางตัวของผู้สูงอายุ เหมาะสมกับอิสระมากขึ้น	11	19.29
ผลกระทบเชิงลบ ผู้สูงอายุเกิดความไม่สบายใจ เนื่องจากเห็นว่าการทำงานในชนบทระพี เกินกว่าเปลี่ยนแปลงที่สูญเสียทั้งที่ตั้งใจและมีคุณค่า แก่สังคม	46	80.70
ความสนใจในการศึกษา การเมืองและสังคม หลังครอบครัวเสียก่อนเกิดน้อย สมัยนี้ดีมาก		
ผลกระทบเชิงบวก ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจที่ถูกกลั่น กรองแล้ว ได้รับความรู้ทันโลกทันสมัยขึ้น	50	87.71
ผลกระทบเชิงลบ ผู้สูงอายุเกิดวิตกกังวลว่าจะ ไม่ได้รับการส่งให้ลูกหลานเรียนต่อในระดับสูง ๆ ได้	7	12.28

ภาพ 6 (ต่อ)

เนื้อหา	ความถี่	ร้อยละ
5. ครรภควัฒน์สมัยก่อนทุกคาบจะกอบอาที่ทางกาเกษตร ทำกันผลิตและบริโภค แต่สมัยนี้ต้องประกอบหลาย ๆ อาชีพ		
ผลกระทบเชิงบวก ผู้สูงอายุมีความภูมิใจว่าครอบครัว นี้สามารถหาเลี้ยงดู	21	38.88
ผลกระทบเชิงลบ ผู้สูงอายุเกิดความเป็นห่วงลูกหลาน ที่ต้องแยกย้ายไปทำงานไกลบ้าน เกิดความวิตกกังวล	33	61.11
6. สิ่งของเครื่องใช้ในครอบครัวสมัยก่อนนิยมผลิตเอง อย่างเครื่องชื้อ		
ผลกระทบเชิงบวก สะดวก รวดเร็ว ไม่เปลืองแรงงาน	26	50.00
ผลกระทบเชิงลบ เกิดความยุ่งเหยิง และต้องทำงาน หาเงินมากขึ้น เกิดหนี้สินเงินผ่อน	26	50.00
7. ครรภควัฒน์สมัยนี้จำนวนคนน้อยกว่าสมัยก่อน		
ผลกระทบเชิงบวก ไม่ยุ่งยาก ว่าคำพูดของผู้สูงอายุ	28	56.00
ผลกระทบเชิงลบ ทำให้ผู้สูงอายุต้องช่วยเหลือตัวเอง มากขึ้น	22	44.00
ครรภควัฒน์นี้พึ่งพาอาศัยธรรมชาติได้มากกว่า สมัยก่อน		
ผลกระทบเชิงบวก	-	-
ผลกระทบเชิงลบ ทำให้วิถีชีวิตยากลำบากขึ้น	50	100.00

ตาราง 6 (ต่อ)

เนื้อหา	ความถี่	ร้อยละ
8. สมาชิกของครอบครัวสมัยนี้เป็นอิสระมากกว่าสมัยก่อน		
ผลกระทบเชิงบวก ผู้สูงอายุเป็นอิสระมากขึ้นด้วย	20	42.55
ผลกระทบเชิงลบ ผู้สูงอายุเกิดวิตกกังวลว่าลูกหลานจะประพฤติดูแลบิดามารดาเสื่อมเสีย	27	57.44
ครอบครัวสมัยนี้ไม่มั่นคงเหมือนสมัยก่อน		
ผลกระทบเชิงบวก	-	-
ผลกระทบเชิงลบ การแตกแยกในครอบครัวของลูกหลาน		
สัวังควมหนักใจและมีภาระผูกพันไปถึงผู้สูงอายุ	47	100.00
9. การปกครองของครอบครัวสมัยนี้ปลอดภัยและละเอียด		
มากกว่า สมัยก่อน		
ผลกระทบเชิงบวก	-	-
ผลกระทบเชิงลบ เมื่อลูกหลานประพฤติเสื่อมเสีย		
ผู้สูงอายุถูกลอยแพมากเกินไป	37	100.00
10. ครอบครัวสมัยนี้ได้รับการจากรัฐมากกว่าสมัยก่อน		
ผลกระทบเชิงบวก ผู้สูงอายุรู้สึกอบอุ่นใจขึ้น	29	82.85
ผลกระทบเชิงลบ ทำให้คนบางคนบางกลุ่มคิดแต่จะ		
ทิ้งรัฐ ไม่พยายามช่วยเหลือตนเอง	6	17.14

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

เหตุผลที่จะส่งคืนใบการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาสาระสำคัญเกี่ยวกับสถานการณ์ครอบครัวและผู้สูงอายุในชนบทอีสาน 3 กรณี คือ

1. สภาพปัจจุบันของสังคม ครอบครัวและผู้สูงอายุ
2. ผลกระทบของควมเปลี่ยนแปลงของสังคมครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ
3. แนวทางปฏิบัติเพื่อระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุในชนบท

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเลือกพื้นที่ ตัวอย่าง ดำเนินการโดยแบ่งพื้นที่ภาคอีสานตามแนวตั้งเป็น 3 เขต ได้แก่ เขตชายแดนด้านตะวันออกของภาค เขตตามแนวกลางของภาคและเขตชายแดนด้านตะวันตกของภาค แล้วเลือกจังหวัดมา เขตละ 1 จังหวัด ได้จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดชัยภูมิ จากที่มีข้อมูลสำรวจจำนวนบ้านที่ลักษณะตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 5 ประการคือ

- 1.1 เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในชนบท
- 1.2 มีประชากรหมู่บ้านไม่น้อยกว่า 100 ไร่
- 1.3 มีครัวเรือนไม่น้อยกว่า 112 ครัวเรือน และมีประชากรไม่น้อยกว่า 620 คน
- 1.4 มีผู้สูงอายุไม่น้อยกว่าร้อยละ 6.4 ของประชากรรวมของหมู่บ้าน
- 1.5 ได้รับอิทธิพลจากชุมชนเมืองและเกิด ความเปลี่ยนแปลงในสังคมที่รวดเร็ว

หมู่บ้านที่เลือกได้ ได้แก่ บ้านผกแก้ว ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ตำบลนางขี้นก
อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี บ้านสีแก้วตั้งอยู่หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 5 ตำบล
สีแก้ว อำเภอบึงโขง จังหวัดร้อยเอ็ด และบ้านนาสีนวลตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลนาสีนวล อำเภอบึงโขง
จังหวัดสกลนคร

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้างจำนวน 2 ชุด ชุดแรก
ใช้สัมภาษณ์ผู้ชุมชน เพื่อศึกษาข้อมูลของหมู่บ้าน ชุดที่ 2 ใช้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุเพื่อศึกษาข้อมูล
ที่เป็นเหตุการณ์สำคัญของประวัติโดยผู้สูงอายุที่ไม่มีปัญหาในการฟังและการพูด ไม่จำกัด
เพศและอายุ จำนวนแต่ละหมู่บ้านไม่น้อยกว่าร้อยละ 35

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลทั้งหมดจากทั้ง 3 หมู่บ้านมาวิเคราะห์รวม โดยแจกแจงความถี่และคำนวณ
ค่าร้อยละ สำหรับกรณีที่ผู้ตอบไม่ตอบหรือไม่ทราบ ไม่นำมารวมคำนวณด้วย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สภาพปัจจุบันของสภาพแวดล้อมครัวและผู้สูงอายุ

1.1 สภาพของสภาพแวดล้อมครัว จากประวัติข้อมูลพบว่าสภาพปัจจุบันของ
ครัวเรือนส่วนใหญ่ยังคงมีลักษณะเป็นครัวเรือนแบบ คือเป็นครัวเรือนที่มี
ชาย 1 คู่ ร้อยละ 56.45 และมีคู่สามีภรรยา 3 คู่ ร้อยละ 2.15 ส่วนครัวเรือนที่มี
ครอบครัวเดี่ยว มีคู่สามีภรรยาเพียงคู่เดียวมีอยู่ร้อยละ 35.48 และมีครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ
อาศัยอยู่โดย 5.91 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 4-6 คน มากที่สุด คือมีร้อยละ
61.82 ร้อยละที่มีจำนวน 1-3 คน ร้อยละ 32.25 ส่วนที่มีสมาชิก 7 คนขึ้นไป มีเพียงร้อยละ

5.91 สมาชิกของครอบครัวที่มีอายุอยู่ในวัยทำงานส่วนใหญ่จะไปทำงานรับจ้างในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่น ๆ มากถึงร้อยละ 85.48 ครอบครัวที่ไม่สมาชิกไปรับจ้างทำงานในจังหวัดต่าง ๆ มีเพียงร้อยละ 14.51 สำหรับจำนวนของสมาชิกของครอบครัวที่ไปรับจ้างทำงานในจังหวัดต่าง ๆ มีจำนวน 2 คน มากที่สุด ร้อยละ 35.48 รองลงมาคือไปจำนวน 1 คน ร้อยละ 31.18 หัวหน้าครอบครัวในชนบทก็สํายังคงเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง คือเป็นผู้ชายร้อยละ 93.01 เป็นผู้หญิงเพียงร้อยละ 6.98 ในครอบครัวที่ทำการสัมภาษณ์ 186 ครอบครัว มีผู้สูงอายุอยู่จำนวน 2 คน มากที่สุด ร้อยละ 75.80 รองลงไม่มีผู้สูงอายุอยู่จำนวน 1 คน ร้อยละ 14.51 และ มีครอบครัวที่มีผู้สูงอายุมากถึง 4 คน อยู่ร้อยละ 2.15 จำนวนเด็กในครอบครัวมี 2 คน มากที่สุด ร้อยละ 46.23 รองลงไม่มีครอบครัวละ 1 คน ร้อยละ 30.10 และมีเด็กมากถึงตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป มีร้อยละ 2.15 ภายในครอบครัวการเคารพเชื่อฟังตามลำดับอาวุโสมีอยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 52.15 และมีในระดับมากร้อยละ 44.08 ส่วนครอบครัวที่มีการนับถือกันตามลำดับอาวุโสเล็กน้อย มีเพียงร้อยละ 2.15 ความสามัคคีปรองดองกันภายในครอบครัวอยู่ในระดับมากร้อยละ 52.68 อยู่ในระดับปานกลางร้อยละ 44.08 และมีความสามัคคีปรองดองกันน้อยร้อยละ 3.22 การหาอาหารการกินของครอบครัวอยู่ในเห็นพอกันมากที่สุดร้อยละ 69.35 รองลงมาจะอยู่ในเห็นผิดคือร้อยละ 22.04 ส่วนครอบครัวที่มีภาวะอาหารการกินสมบูรณ์ดีมีเพียงร้อยละ 8.60 ทัศนคติส่วนหนึ่งที่ให้ปะกอบอาหารมีครอบครัวที่ไม่ต้องซื้อร้อยละ 77.95 และครอบครัวที่ต้องซื้อ ร้อยละ 22.04 ความรู้จักคุ้นเคยกันกับครอบครัวอื่น ๆ ในหมู่บ้าน มีมากร้อยละ 62.36 และมีในระดับปานกลางร้อยละ 37.63 ไม่มีครอบครัวที่รู้จักคุ้นเคยกับครอบครัวเพื่อนบ้านน้อย คว หมายเอื้ออาทรของครอบครัวเพื่อนบ้านอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุดร้อยละ 55.91 อยู่ในระดับมาก ร้อยละ 37.09 และอยู่ในระดับน้อยร้อยละ 6.98 การได้เข้าร่วมงานสังคมเพื่อเพื่อนบ้านได้ เข้าร่วมเป็นส่วนมากร้อยละ 50.00 ได้เข้าร่วมประมาณครึ่งต่อครึ่งร้อยละ 27.41 และ ได้เข้าร่วมทุกครั้งร้อยละ 16.66 นอกนั้นเป็นครอบครัวที่ได้เข้าร่วมเป็นบางครั้ง สำหรับ

การประเพณีของหมู่บ้านเขตรอบควัวเข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอมากที่สุดร้อยละ 95.16 และเข้าร่วมเป็นประจำสัปดาห์ร้อยละ 3.22 นอกเหนือจากเขตรอบควัวที่ได้เข้าร่วมประเพณีครั้งหนึ่งร้อยละ 1.61 หากพิจารณาคนที่เข้าร่วมงาน ประเพณีของหมู่บ้านบ่อยครั้งหรือไม่ได้เข้าร่วมเลย ระดับความพึงพอใจในสมรรถนะของเขตรอบควัวของผู้สูงอายุน้อยกว่าร้อยละ 69.89 รองลงมาในระดับปานกลางมากที่สุดร้อยละ 69.89 รองลงมาในระดับต่ำร้อยละ 21.50 ส่วนที่ให้ความพึงพอใจมากที่สุดร้อยละ 8.60

1.2 สภาพความเข้าใจของผู้สูงอายุ วิเคราะห์พบว่าผู้สูงอายุที่มีทัศนคติที่ดี

กับตนเองร้อยละ 57.52 มากกว่าที่คิดเกี่ยวกับบุตรหรือญาติซึ่งมีร้อยละ 42.47 ถึงมีผู้สนใจร้อยละ 55.91 เห็นด้วย 43.01 ส่วนที่เป็นสตรีเพียงร้อยละ 1.07 การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ทำอาชีพร้อยละ 69.89 ต้องทำเองร้อยละ 12.90 นอกเหนือจากนี้ยังทำแล้วแต่โดยเสียค่าจ้างเป็นจำนวนเงินค่าอาหาร 1 วัน พบว่า มีผู้สูงอายุที่บริโภคอาหาร 2 มื้อมากที่สุดร้อยละ 70.43 และมีผู้บริโภค 3 มื้อ ร้อยละ 23.65 นอกเหนือจากผู้บริโภคเพียงมื้อเดียวมีอยู่ร้อยละ 5.91 สำหรับเสียค่าเครื่องนุ่งห่มตามปกติ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใส่ในจำนวน 4-6 ชุดมากที่สุดร้อยละ 43.54 รองลงมาไม่เกิน 3 ชุด ร้อยละ 41.39 ส่วนที่มีเกิน 6 ชุด มีร้อยละ 15.05 สำหรับเสียค่าเครื่องนุ่งห่มกันหนาวมีไม่พอใช้ร้อยละ 65.05 มากกว่าผู้ที่มีพอใช้ซึ่งมีร้อยละ 34.94 ด้านสุขภาพพลานามัยในระยะรอบปีที่ผ่านมามีผู้สูงอายุที่สุขภาพแข็งแรงดีไม่เคยป่วยใช้ร้อยละ 20.43 นอกเหนือจากผู้ที่มีอาการป่วย โดยเป็นผู้ที่สุขภาพสมบูรณ์แต่มีอายุต่ำกว่า 60 ปี ร้อยละ 45.16 และเป็นผู้ที่สุขภาพอ่อนแอ มีอายุต่ำกว่า 60 ปี ร้อยละ 34.40 นอกจากนี้ผู้ที่มีอายุเกิน 60 ปีมีวิธีการรักษาโดยที่ปรึกษาตนเองร้อยละ 25.67 รักษาด้วยตนเองร้อยละ 23.64 และรักษาที่แพทย์แผนปัจจุบันร้อยละ 19.59 นอกเหนือจากผู้ที่ไม่รู้วิธีรักษาด้วยตนเองที่น้อยกว่าร้อยละ 31.08 ด้านการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพพบว่ามีผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ออกกำลังกายมีร้อยละ 67.74 รองลงมาเป็นผู้ที่ได้ออกกำลังกายโดยการเดินร้อยละ 27.95 และมีผู้ได้ออกกำลังกายโดยการวิ่งร้อยละ 4.30 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็น

มีร้อยละ 35.48 และไม่มีภาวะหัวใจที่ใด ๆ เลย มีร้อยละ 16.66 นอกนั้นเป็นผู้ที่มีภาวะหัวใจที่
 ประจําใจได้แก่ คุณแม่บ้านวัยกลางและเด็กเล็กร้อยละ 17.74 ทำอาชีพเสริมมีร้อยละ 13.44 คุณแม่บ้าน
 และเลี้ยงไก่เลี้ยงไก่ร้อยละ 10.75 เลี้ยงโค-กระบือและทำนอร้อยละ 5.91 ผู้สูงอายุยังเก็บ
 ที่ยืมจากที่ดินของบุคคลในครอบครัวเป็นอย่งมีร้อยละ 77.95 เก็บที่มรดกที่ดินในระดัปานกลาง
 ร้อยละ 17.20 ส่วนที่ได้รับมรดกที่ดินน้อยมีเพียงร้อยละ 4.83 การเข้าร่วมกิจกรรมสําคัญ
 ของหมู่บ้าน พบว่า ผู้สูงอายุส่วนน้อยได้เข้าร่วมในระดับปานกลางร้อยละ 47.31 ได้เข้าร่วมมาก
 ร้อยละ 26.88 และได้เข้าร่วมน้อยร้อยละ 25.80 ในด้านความสําคัญที่ต่อครอบครัวผู้สูงอายุ
 ส่วนใหญ่คิดว่าตนเองมีความสําคัญต่อครอบครัวน้อยร้อยละ 54.83 ที่คิดว่ายังมีความสําคัญ
 เหลือมากมีร้อยละ 29.56 และมีผู้คิดว่าตนเองไม่มีความสําคัญต่อครอบครัวร้อยละ 15.59
 ความต้องการสูงสุดของผู้สูงอายุอยู่ 6 ประการ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ต้องการ
 ผู้ดูแลกิจวัตรยามเจ็บป่วยร้อยละ 20.43 ต้องการให้ลูกหลานได้รับการศึกษาสูง ๆ และมีเงินมา
 ใช้จ่ายร้อยละ 19.35 ต้องการให้ทางราชการเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุให้มากขึ้นร้อยละ 17.74
 ต้องการให้ลูกหลานมาช่วยดูแลเลี้ยงและอยู่ใกล้ตัวร้อยละ 17.74 ต้องการมีรายได้ประจํา
 ใจเพื่อมีเงินใช้ร้อยละ 15.05 และความต้องการอื่น ๆ อีกร้อยละ 9.67 กรณีความคับข้องใจ
 ในความไม่อยู่ในปัจจุบันของผู้สูงอายุอยู่ 5 ประการ ลำดับแรกคือความคับข้องใจเกี่ยวกับ
 สุขภาพมีร้อยละ 31.72 ลำดับถัดไปได้แก่ ความคับข้องใจเรื่องการกระจายของลูกหลาน
 ร้อยละ 25.26 ความคับข้องใจเกี่ยวกับหนี้สินของครอบครัวร้อยละ 21.50 ความคับข้องใจ
 ที่มีความไม่พอ 11.82 และนอกนั้นเป็นความคับข้องใจในทางอื่นเล็กน้อยอื่น ๆ อีกร้อยละ 9.67

2. ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ

2.1 ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัว ผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า

ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวตามความเห็นของผู้สูงอายุอยู่ 14 ลักษณะ โดยในภาพ
 ครอบคลุมถึงภาพรวมดังนี้ ผู้ตอบสํานวนร้อยละของ ความเปลี่ยนแปลงได้เหตุผลลักษณะ มีจำนวน
 ที่ไม่พอเพียงกับพื้นที่ส่วนมาก มีมาแจกแจงความถี่ ทําด้วยร้อยละและเรียงลำดับให้ เป็น ลำดับ

เนื่องจากบทใด บทตอนที่มีความถี่และคำว้อยละเท่ากันอยู่ 4 คำ ได้แก่ คำในลำดับที่ 3 ลำดับที่ 4 ลำดับที่ 7 และลำดับที่ 8 เรียงลำดับความเปลี่ยนแปลงจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ลำดับที่ 1 ครอบครัวสมัยก่อนทำงานหวังเพียงพอกินพอใช้ แต่สมัยปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการแข่งขันกันเพราะหวังจะได้ความร่ำรวย (ว้อยละ 35.48) ลำดับที่ 2 สถานที่ทำงานสมัยก่อนทุกคนทำงานอยู่ที่บ้านคนเดียว แต่สมัยนี้จะต้องไปทำงานทำไกลบ้าน (ว้อยละ 33.33) ลำดับที่ 3 มี 2 ประการ ประการแรกคือ ในสมัยก่อนสมาชิกของครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุนานกว่าสมัยที่ 2 คนในวัยนี้อาจหมดสติทุกที่ทั้งในที่และกันระหว่างครอบครัวว่าสมัยก่อนดีกว่าสมัยนี้ (ว้อยละ 31.72) ลำดับที่ 4 มี 2 ประการ ประการแรกเป็นเรื่องของภาระเพิ่ม โดยครอบครัวในสมัยก่อนถือปฏิบัติเคร่งครัดมากกว่าครอบครัวในปัจจุบัน ประการที่ 2 เป็นเรื่องการศึกษา การเมืองและสังคม ซึ่งครอบครัวในอดีตมีความสนใจใฝ่ใถ่มากกว่าในปัจจุบัน (ว้อยละ 30.64) ลำดับที่ 5 ครอบครัวในสมัยก่อนทุกคนจะประกอบอาชีพทางการเกษตร ช่วยกันผลิตและบริโภค แต่ครอบครัวในสมัยนี้จะต้องไปหาซื้อของอื่น ๆ มาเสวยด้วย (ว้อยละ 29.03) ลำดับที่ 6 ครอบครัวในสมัยก่อนนิยมผลิตสิ่งของเครื่องใช้ของตัวเองใช้เอง แต่สมัยนี้นิยมการซื้อ (ว้อยละ 29.03) ลำดับที่ 7 มี 2 ประการ ประการแรกคือ จำนวนสมาชิกในครอบครัวสมัยก่อนมีมากแต่ครอบครัวในสมัยนี้น้อย ประการที่ 2 ได้แก่การพึ่งพาอาศัยธรรมชาติซึ่งสมัยนี้จะพึ่งได้น้อยกว่าสมัยก่อนมาก (ว้อยละ 26.88) ลำดับที่ 8 มี 2 ประการ ประการแรกเรื่องความเป็นอิสระของสมาชิก โดยสมาชิกของครอบครัวในสมัยนี้เป็นอิสระมากกว่าสมาชิกของครอบครัวในสมัยก่อน ประการที่ 2 เป็นเรื่องความมั่นคงของครอบครัว โดยครอบครัวในสมัยก่อนมีค่านิยมที่คงมาก แต่ครอบครัวในสมัยนี้มีความมั่นคงน้อย แยกแยก หย่าร้าง และทอดทิ้งกันง่าย (ว้อยละ 25.26) ลำดับที่ 9 เป็นเรื่องกฏหมายควบคุมภายในครอบครัวซึ่งครอบครัวสมัยนี้ปล่อยปละละเลยมากกว่าสมัยก่อน และ ลำดับที่ 10 เป็นเรื่องกฏหมายการจกภาครัฐ ซึ่งครอบครัวในสมัยนี้ได้รับกฏหมายมากกว่าครอบครัวในสมัยก่อน (ว้อยละ 18.81)

2.2 สาเหตุของความเปลี่ยนแปลง จากลักษณะความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

14 ประการของสถาบันครอบครัวตามข้อ 2.1 นั้น ผู้สูงอายุระบุว่า มีสาเหตุอยู่ 8 ประการ เรียงลำดับจากสาเหตุที่มีผู้ระบุมากไปหาสาเหตุที่มีผู้ระบุได้น้อยได้ดังนี้ การแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ 49.46) ความสะดวกในการคมนาคมและการสื่อสาร (ร้อยละ 48.38) การพัฒนาพื้นที่ในทางวัตถุ (ร้อยละ 47.84) ตามเลื่อมโทรมของทรัพยากรและความแปรปรวนของธรรมชาติ (ร้อยละ 45.69) ประชากรของสังคมมากขึ้น (ร้อยละ 43.01) การเอาเปรียบสังคมเมือง (ร้อยละ 40.32) ความก้าวหน้าทางศีลธรรมและคุณธรรมของคนในปัจจุบัน (ร้อยละ 40.32) และการยอมรับสิ่งสอนในครอบครัวและสถานศึกษา (ร้อยละ 37.09)

2.3 ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ

ความเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของครอบครัวตามข้อ 2.1 นั้น มีผลกระทบต่อการดำรงชีพชีวิตของผู้สูงอายุทั้งในเชิงบวกและเชิงลบอยู่ 9 กรณี เป็นผลกระทบในเชิงบวกเพียงด้านเดียว 4 กรณี และเป็นผลกระทบในเชิงลบเพียงด้านเดียว 4 กรณี กรณีที่มีผลกระทบทั้ง 2 ด้านนั้น เป็นผลกระทบในเชิงลบมากกว่าผลกระทบในเชิงบวก 3 กรณี เป็นผลกระทบเชิงลบมากกว่าเชิงบวก 6 กรณี และมีผลกระทบเท่ากันทั้ง 2 ด้าน 1 กรณี ความเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบเชิงบวกมากกว่าผลกระทบเชิงลบได้แก่ กรณีที่ 1 ความสนใจในการศึกษา การเมืองและสังคม ซึ่งครอบครัวบางส่วนหันมาสนใจก่อนให้ความสนใจโดยเปลี่ยนมาให้ความสนใจมาก ในปัจจุบันผู้สูงอายुर้อยละ 87.71 เห็นเป็นผลกระทบในทางบวก เพราะมีความพึงพอใจที่ลูกหลานได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน มีความรู้ ทันสมัย ทันโลก ไม่ล้าหลังสังคม เป็นคนมีคุณภาพขึ้น แต่ผู้สูงอายุร้อยละ 12.78 เห็นเป็นผลกระทบในเชิงลบ เพราะทำให้เกิดวิตกกังวลว่าจะไม่สามารถบ่มิถ่ายทอดให้ลูกหลานศึกษาเล่าเรียนในระดับสูง ๆ ได้ ทั้งเห็นว่าการศึกษาก็เป็นการลงทุน เมื่อสำเร็จแล้วมาศึกษาแล้ว ยังมิได้พบเห็นการทำงานทำอีกด้วย กรณีที่ 2 เกี่ยวกับจำนวนสมาชิกในครอบครัวมาเปลี่ยนแปลงจนสมาชิกของครอบครัวขนาดใหญ่ในสมัยก่อนมาเป็นครอบครัวขนาดเล็กมีสมาชิกน้อยในปัจจุบัน ผู้สูงอายुर้อยละ 56.00 เห็นเป็นผลกระทบในเชิงบวก เพราะมีเงินใช้ครอบครัว มีเวลาเป็นของตัวเองมากขึ้น

ค่าที่จ้างมีน้อยลง การขาดแคลนแรงงานสูงมาก ทำนองนี้คล้ายกับปัญหา แต่ผู้สูงอายุ ร้อยละ 44.100 เห็นเป็นผลกระทบเชิงลบ เพราะเห็นว่าเป็นโอกาสที่น้อย การช่วยเหลือก็ถูกกีดกันไว้ก่อน

ผู้ที่เจอเวลาว่างแล้วผู้สูงอายุก็ไปอยู่กับ ผู้สูงอายุได้รับความลำบาก ต้องช่วยเหลือตัวเองมากขึ้น

กรณีที่ 3 เป็นเรื่องบริการจากภาครัฐ เช่น ถนน น้ำ ไฟฟ้า โทรศัพท์ การรักษาพยาบาล และ การให้ความช่วยเหลือเมื่อประสบภัยธรรมชาติ เป็นต้น ซึ่งครอบครัวในสมัยก่อนได้รับเงินส่วนน้อย หรือไม่ได้เลย แต่ครอบครัวในปัจจุบันมีโอกาสสูงที่จะได้รับจากภาครัฐ ผู้สูงอายุ ร้อยละ 82.85 เห็นว่าเป็นผลกระทบด้านเชิงบวก และรู้สึกปลอดภัยและมีความหวัง ส่วนผู้สูงอายุ ร้อยละ 17.14 เห็นเป็นผลกระทบเชิงลบ เพราะพบว่ามีครอบครัวส่วนหนึ่งคอยแต่จะพึ่งรัฐ ไม่พยายาม

ช่วยเหลือตนเอง เกียจคร้าน ผาสุก และไม่มีศรัทธา ความเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบเชิงลบ มากกว่าเชิงบวก ได้แก่ กรณีที่ 1 เป้าหมายในการทำงานของครอบครัว โดยที่ครอบครัวในสมัยก่อนทำงานหวังพึ่งพอกันอยู่ทุกกัน แต่ครอบครัวในสมัยนี้หวังเอาความร่ำรวย จึงต้องแข่งขันเอาวัด เปรียบกัน ผู้สูงอายุ ร้อยละ 77.27 เห็นเป็นผลกระทบเชิงลบ เพราะการมุ่งแต่แข่งขันกับหาเงิน ทำให้เกิดการแข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์กันเป็นคู่แข่งของผู้สูงอายุ และ ร้อยละ 22.72 เห็นว่าเป็นผลกระทบด้านเชิงบวก เพราะทำให้ครอบครัวมีความขยันหมั่นเพียรและมีผลการดี ผู้สูงอายุที่พอจะได้รับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

กรณีที่ 2 เรื่องการไปทำงานไกลบ้าน ในสมัยก่อนทุกคนจะทำงานอยู่ใกล้บ้านของตนเอง แต่สมัยนี้เปลี่ยนเป็นต้องไปทำงานต่างจังหวัดไกล ๆ เพราะการทำการเกษตรได้ผลน้อยลง ไม่เพียงพอต่อการครองชีพ ผู้สูงอายุ ร้อยละ 82.25 เห็นเป็นผลกระทบเชิงลบ เพราะตนเองต้องรับภาระงานต่าง ๆ ในครอบครัว หาดความอบอุ่น ต้องดูแลตนเอง คิดถึงและเก็บห่วงหวนหาที่ไปทำงานไกลบ้าน ไม่สบายใจ ร้อยละ 17.74 เห็นเป็นผลกระทบด้านเชิงบวก เพราะรู้สึกสบายใจที่ลูกหลานได้ทำงาน แม้จะอยู่ห่างไกลแต่การไปมา ก็ไม่ลำบากเหมือนสมัยก่อน

กรณีที่ 3 เกี่ยวกับความเลื่อมใสศรัทธาต่อสิ่งที่ทำและกับงานของตัวเอง ครอบครัว ซึ่งครอบครัวในชุมชนเดิมกับในสมัยก่อนมีความใกล้ชิดกันแต่เปลี่ยนไป แต่ในสมัยนี้ลักษณะที่ต่างกันอยู่มีมากขึ้น ไม่ค่อยเลื่อมใสศรัทธาต่อกัน ผู้สูงอายุ ร้อยละ 79.66 เห็นเป็นผลกระทบ

เชิงลบ เพราะทำให้ความสัมพันธ์กับด้านชุมชนลดน้อยลง สังคมคับแคบ วิธีชีวิตของผู้สูงอายุ
พลอยจิตที่ไปด้วยมาก ร้อยละ 20.33 เห็นว่าเป็นผลกระทบในเชิงบวก เพราะไม่ต้องวิตก
ทุกข์ทราบดีในเรื่องของคนอื่น กรณีที่ 4 ความเคร่งครัดต่อชนประเพณี ซึ่งครอบครัวในสมัยก่อน
ยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมาก แต่ครอบครัวในสมัยนี้เห็นว่าไม่สำคัญ จึงไม่ค่อยเคร่งครัดกันนัก
เช่น พิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อในเรื่องข้าว การไหว้ผีตาแฮก การแรกนา การเกี่ยวข้าว
ตีเหล็ก ทนหัวขี้เหล็ก เสาข้าวแดงแจกจ่าย การถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ในวันพระ การถือศีลห้า
ทางงาช้างพาราณสี เป็นต้น ได้ลดน้อยลงลงเรื่อยๆ มากขึ้นในปัจจุบัน ผู้สูงอายุร้อยละ 80.70
เห็นเป็นผลกระทบเชิงลบ เพราะรู้สึกไม่สบายใจทุกครั้งที่พบเห็นผู้ละเลยต่อประเพณี และ
เห็นว่ามีการเปลี่ยนแปลงที่สูญเสียสิ่งที่ดีงามและมีคุณค่าทางวัฒนธรรม แต่ผู้สูงอายุร้อยละ 19.29
เห็นว่าไม่กระทบในเชิงบวก เพราะเมื่อครอบครัวไม่เคร่งครัดต่อชนประเพณี ผู้สูงอายุเอง
ก็พลอยเป็นอิสระมากขึ้น กรณีที่ 5 เรื่องการประกอบอาชีพของครอบครัว ซึ่งในสมัยก่อนมัก
เพียงอาชีพเดียวช่วยกันทั้งครอบครัว ช่วยกันผลิตและช่วยกันบริโภค แต่ในสมัยนี้ครอบครัวหนึ่ง
ทำหลายอาชีพ เช่น ทำนา ทำสวน ทอผ้า และรับจ้าง เป็นต้น การที่ต้องทำหลายอาชีพเช่นนี้
ผู้สูงอายุร้อยละ 61.11 เห็นว่าเป็นผลกระทบในทางลบ เพราะนอกจากการทำมาแล้ว
สมาชิกของครอบครัวจะต้องไปหางานทำในที่ห่างไกล ผู้สูงอายุต้องกลายเป็นผู้ดูแลบ้านเรือน
และเลี้ยงดูเด็กเล็กซึ่งเป็นหลาน ๆ ไม่ได้พักผ่อนตามควรแก่วัย มีความวุ่นวาย วิตกกังวล
และคิดถึงสมาชิกของครอบครัวที่ไม่ทำงานไกลบ้าน ส่วนผู้สูงอายุที่เห็นว่าไม่กระทบในเชิงบวก
มีร้อยละ 38.88 เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่นำภาคภูมิใจที่สมควรประกอบอาชีพได้หลาย
อย่าง กรณีที่ 6 เกี่ยวกับความเป็นอิสระของสมาชิกของครอบครัว ซึ่งในสมัยก่อนสมาชิกของ
ครอบครัวจะคิดจะทำสิ่งใดก็ต้องได้รับความเห็นชอบจากหัวหน้าครอบครัวก่อนเสมอ แต่ในสมัยนี้
ครอบครัวส่วนมากได้ปล่อยปละให้สมาชิกคิด พูด ทำในสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเองมากขึ้น ผู้สูงอายุ
ร้อยละ 57.44 เห็นเป็นผลกระทบเชิงลบ เพราะเกิดวิตกกังวลว่าลูกหลานจะประพฤติผิด
ทางตรงกันข้ามเสีย ส่วนผู้สูงอายุที่เห็นเป็นผลกระทบในเชิงบวกมีร้อยละ 42.55 โดยเห็นว่า

เมื่อสมาชิกเป็นอิสระมากขึ้น ผู้สูงอายุเองก็เห็นอิสระมากขึ้นด้วย ความเปลี่ยนแปลงของครอบครัว
 ที่ผลกระทบกับผู้สูงอายุในเชิงบวกและเชิงลบเท่ากัน เป็นเรื่องการได้มาซึ่งสิ่งของเครื่องใช้
 ภายในครอบครัว โดยครอบครัวในสมัยก่อนใช้ชีวิตผลิตเองใช้เองเป็นหลัก แต่สมัยนี้เปลี่ยนมาเป็นการ
 ซื้อเป็นส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุครึ่งหนึ่งเห็นว่า เป็นผลกระทบในเชิงบวก เบื้องจก สะดวก รวดเร็ว
 ไม่สิ้นเปลืองเวลาและแรงงาน แต่ผู้สูงอายุอีกครึ่งหนึ่ง เห็นเป็นผลกระทบเชิงลบ เบื้องจก
 การซื้อจ่ายยาค่อนข้างทำให้เกิดการฟุ้งเฟ้อและต้องทำงานหนักมากขึ้น อีกทั้งทำให้เกิดหนี้สิน
 เงินหมดด้วย ส่วนความเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบในเชิงลบเพียงด้านเดียวคือ กรณีที่ 1
 ครอบครัวในสมัยก่อนให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุมากกว่าในสมัยนี้ ผู้สูงอายุที่ระบุความเปลี่ยนแปลงนี้
 59 คน มีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่าทำให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อผู้สูงอายุ เพราะการปฏิบัติ
 ต่อผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่ยุคของครอบครัวอย่างงานสมัยก่อนได้ลดน้อยลง ศักดิ์ศรีและควมหมาย
 ก็เสื่อมถอยลง กรณีที่ 2 การที่ครอบครัวชนบทในสมัยนี้พึ่งพาอาศัยธรรมชาติได้น้อยกว่าสมัยก่อน
 ร้อยละ 100 ของผู้สูงอายุจำนวน 50 คนที่ระบุความเปลี่ยนแปลงนี้เห็นว่า เป็นผลกระทบในทางลบ
 เท่านั้น เบื้องจก ทำให้การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตทั้งของครอบครัวและผู้สูงอายุ
 ประสบความยากลำบากมากขึ้น กรณีที่ 3 ครอบครัวในสมัยนี้ไม่มั่นคงเหมือนสมัยก่อน มีการแตกแยก
 หย่าร้าง หรือทอดทิ้งกันได้ง่าย ๆ ที่งานสังคมสงเคราะห์เห็นเรื่องเสื่อมเสีย และสร้างภาระงาน
 อนุเคราะห์สมาชิกของครอบครัวที่แตกแยกแก่ผู้สูงอายุของทั้ง 2 ฝ่าย ผู้สูงอายุที่ระบุความเปลี่ยนแปลง
 ในกรณีนี้จำนวน 47 คน จึงมีความเห็นร้อยละ 100 ว่าเป็นผลกระทบในทางลบและกรณีที่ 4
 ความเปลี่ยนแปลงในด้านการปกครองของครอบครัวซึ่งเคยเข้มงวดกวดขันในอดีต แต่กลับมามี
 ปล่อยปละละเลยมากขึ้นในปัจจุบัน ผู้สูงอายุ 37 คน ที่ระบุความเปลี่ยนแปลงนี้เห็นว่า เป็นผลกระทบ
 ในเชิงลบเพียงด้านเดียว เพราะเมื่อครอบครัวปล่อยปละละเลยด้านการปกครองในทิศทางของครอบครัว
 ที่อยู่ในวัยชราที่มีโอกาสที่จะประพฤติปฏิบัติในทางเสื่อมเสียได้ง่าย เกิดความเสื่อมเสียแก่
 ครอบครัวและผู้สูงอายุด้วย

3. แนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุในอนาคต

กลุ่มผู้สูงอายุจำนวน 168 คน ที่ได้แสดงความความคิดเห็นลักษณะปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุในอนาคต มีความหมายแตกต่างกันเป็น 3 กลุ่ม ตามพื้นฐานแนวคิด กลุ่มแรกจำนวน 86 คน หรือร้อยละ 51.19 มีพื้นฐานความคิดเห็นเรื่องภาวะเศรษฐกิจ กลุ่มนี้คาดการณ์ว่าภาวะเศรษฐกิจในอนาคตจะตึงตัวมากขึ้น การครองชีพขึ้นอยู่กับงานและเงิน สมาชิกของครอบครัวที่อยู่บ้านวัยทำงานจำเป็นต้องหางานทำให้ได้ การอพยพไปสู่แหล่งงานจะมีมากขึ้น ผู้สูงอายุต้องรับภาระอยู่ดูแลบ้านเรือน ทรัพย์สิน และเลี้ยงดูเด็กเล็ก ผู้ไม่ทำงานส่งเงินมาให้ผู้สูงอายุใช้จ่ายในครอบครัว การทำงานจะทำได้เพียงพอไว้บอกครอบครัว การดูแลผู้สูงอายุจะมีเฉพาะผู้สูงอายุที่สุขภาพไม่ดีเท่านั้น ที่ได้รับการช่วยเหลือจากลูกหลาน 1 หรือ 2 คน ส่วนผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีต้องดูแลตนเอง โอกาสที่ครอบครัวจะได้ร่วมสันทนาการร่วมกันเพียงเล็กน้อย ความสัมพันธ์กันตามระบบเครือญาติจะห่างเหินกันออกไปมากขึ้น กลุ่มที่ 2 มีจำนวน 52 คน หรือร้อยละ 30.95 มีพื้นฐานความคิดเห็นเรื่องวัฒนธรรม เชื่อว่าครอบครัวสามัคคีสามัคคีกันอยู่กับวัฒนธรรมท้องถิ่น แม้วัฒนธรรมบางสาขาได้เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยก็ตาม แต่ในระยะเวลาไม่เกิน 60 ปีนี้ คาดหมายว่าความผูกพันกันในระบบเครือญาติยังคงไม่เสื่อมคลายไป ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุจะยังคงเป็นแบบพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้น คือสมาชิกของครอบครัวให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุ ดูแลเอาใจใส่ ให้ความสำคัญตามแนวทางฐานะ ผู้สูงอายุมีหน้าที่ช่วยเหลือครอบครัวตามกำลังความสามารถของตน ดูแลการเลี้ยงดูลูกหลานให้ประพฤติดีประพฤติชอบและพักผ่อนตามความต้องการ ไม่จำเป็นต้องทำงานหนัก และผู้สูงอายุกลุ่มที่ 3 จำนวน 30 คน หรือร้อยละ 17.85 มองอนาคตโดยมีความเห็นงานความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง เชื่อว่านโยบายการกระจายความเจริญสู่ส่วนภูมิภาคของรัฐบาล และการที่ประเทศไทยกำลังก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรม จะมีส่วนสำคัญในการทำให้เกิดแหล่งงานต่าง ๆ ขึ้นในภูมิภาคมากกว่าในปัจจุบัน คาดหวังว่าในระยะไม่เกิน 60 ปีนี้จะมีโรงงานอุตสาหกรรมเกิดขึ้นในภาคอีสานหลายจังหวัด เนื่องจาก

บทบาทสี่ด้านให้แรงงานยาก ค่าแรงงานต่ำ การคมนาคมสะดวก ไม่มีปัญหาในการขนถ่ายสินค้า และสามารถค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างกว้างขวาง สมาชิกของครอบครัวไม่จำเป็นต้องคิดเดินทางไปทำงานต่างจังหวัดไกล ๆ เพราะมีแหล่งงานใกล้บ้าน การกลับมาเยี่ยมเยียนครอบครัวก็จะง่ายขึ้นได้บ่อยครั้งขึ้น ความใกล้ชิดกับแหล่งสมาชิกในครอบครัวก็จะมีมากขึ้น ผู้สูงอายุก็จะมีความอบอุ่นใจ มีสุขภาพจิตดีขึ้น คลายความอ้างว้างและวิตกกังวลลงได้ บทบาทของสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุจะเป็นไปทางอ้อมเกี่ยวกับความคาดหวังของกลุ่มที่ 2

อภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านของครอบครัว ผู้สูงอายุ ความเปลี่ยนแปลง เหตุแห่งความเปลี่ยนแปลง ผลกระทบและแนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัว กับผู้สูงอายุในภาคใต้ เมื่อวิเคราะห์ตามประกอบกับเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อสังเกตของผู้วิจัยที่ภาคใต้ มาสู่การอภิปราย ผลดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของสถาบันครอบครัว

ครอบครัวในชนบทอีสานซึ่งในสมัยก่อนเป็นครอบครัวขยายและมีขนาดใหญ่ บางครั้งถึงขั้นพบว่า ลักษณะโครงสร้างของครอบครัวดังกล่าวยังคงมีอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีผู้สูงอายุ ถือว่าประหลาดยิ่งครอบครัวของผู้สูงอายุและครอบครัวของลูกคนโตคนหนึ่งที่ตั้งใจไปเป็นเศรษฐีมา ทั้งนี้เพราะผู้สูงอายุตั้งการคนเลี้ยงดูและ เป็นวิสัยธรรมอย่างหนึ่งของสังคมในชนบทที่ต้องมีครอบครัวของลูกคนโตคนหนึ่งอยู่ร่วมกับครอบครัวของพ่อแม่ เพื่อให้เขาได้เลี้ยงดูจากแม่พ่อดีชั่วเวลาหนึ่งจำนวนสมาชิกของครอบครัวขยายมีน้อยกว่าในสมัยก่อน คือมีเพียงครอบครัวละประมาณ 4-6 คน ครอบครัวขยายในชนบทอีสานได้ลดจำนวนลง แต่ครอบครัวในถิ่นวัดแห่งใหม่มีมากขึ้น และครอบครัวขยายที่มีจุดกำเนิดจากรวมตัวของพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่แก่เฒ่าและตายไปครอบครัวก็กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวขึ้นมาด้วย ความเปลี่ยนแปลงของครอบครัว

ทั้งในด้านกายภาพและด้านคุณภาพเป็นการปรับตัวตามยุคสมัยให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยแวดล้อม และเป็นการเอาอย่างสังคมเมือง การเปลี่ยนแปลงในด้านกายภาพเกิดขึ้น เมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้ว นอกจากโครงสร้างและขนาดของครอบครัวแล้ว รูปแบบของเคหสถานที่อยู่อาศัย ที่อยู่อาศัยตั้งแต่เคหสถานที่มีลักษณะเป็นเรือนไม้ ใต้ถุนสูง เปลี่ยนมาเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนหรือเหล็กเสริมคอนกรีต ไม้ไม่ไม้ใต้ถุนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการจัดทำโครงการบริเวณที่มีรูปแบบและมาตรฐานแตกต่างกันไปตามฐานะทางเศรษฐกิจและค่านิยมของครอบครัว สิ่งของเครื่องใช้ภายในครัวเรือน ที่เคยผลิตใช้เองจากวัสดุในท้องถิ่นก็เปลี่ยนมาใช้ผลิตภัณฑ์จากโรงงานอุตสาหกรรมทั้งชิ้น และกลายมาเป็นพัฒนาชนบทของรัฐโดยการสร้าง ถนน ไฟฟ้า และแหล่งน้ำ ทำให้ครอบครัวชาวชนบทนิยมใช้เครื่องใช้วัตถุสมัยใหม่กันเป็นส่วนใหญ่ ที่พบเห็นมากที่สุดได้แก่วิทยุและรถจักรยาน ของเล่นได้แก่พัดลม รถจักรยานยนต์ โทรทัศน์ เป็นต้น เครื่องใช้วัตถุที่ยังมีใช้กันโดยครอบครัว ได้แก่ตู้เย็น โทรทัศน์และรถยนต์ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงของครอบครัวในด้านภาวะประกอบอาชีพเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดว่า ครอบครัวส่วนใหญ่อาจพึ่งพาอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียวได้ คงจะหาเวลาว่างเพื่อทำไร่สวนทำไร่ เลี้ยง การหาแรงงานหรืออาชีพรับจ้างเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยคนในวัยจ้างทำงานในกรุงเทพฯ ทนทานควรเป็นส่วนใหญ่ และผู้ที่ไปรับจ้างทำงานเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่มีความเปลี่ยนแปลงมาสู่ครอบครัวในชนบท เช่น การแต่งงาน การพูดจา ภาษาวรรณคดี รวมทั้งแนวความคิดต่าง ๆ ด้วย ความเปลี่ยนแปลงในเชิงคุณภาพของครอบครัวชาวชนบทมีสามเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมของสมาชิกในด้านแนวประเพณี ศีลธรรม จรรยา วิชาความรู้และการปกครอง ซึ่งได้คลายความเคร่งครัดลงมาก รวมทั้งความเอื้ออาทรต่อกันในครอบครัวของครอบครัวเพื่อนบ้านก็ลดระดับลงเช่นกัน

2. สภาพปัจจุบันของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุในชนบทมีแนวโน้มปัจจุบันส่วนใหญ่มักมีงานทำอาศัยเป็นของตนเอง

โดยมีครอบครัวของลูกพักอาศัยร่วมอยู่ด้วย เพื่อทำหน้าที่เลี้ยงดูและให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การารการกิน เครื่องนุ่งห่ม และการรักษาพยาบาลยามเจ็บป่วย ยังมีผู้สูงอายุ

มากกว่าที่เป็นหน่วย บริโภคอาหารวันละ 2 มื้อเป็นส่วนมาก ภาวะทางโภชนาการไม่ค่อยดี เพราะมีฐานะยากจน สุขภาพโดยรวมที่ผ่านมาส่วใหญ่คือการป่วยไข้เล็ก ๆ น้อย ๆ และร่วงลงไป เป็นผู้ที่สุขภาพก่อนเอ่ยช่วยให้บ่อย ๆ การรักษายาบาลส่วนใหญ่ใช้วิธีผสมผสานกันคือมีทั้งที่ยา วัฏประทานเอง รักษาด้วยหมอพื้นบ้านและรักษากับแพทย์แผนปัจจุบัน การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพ โดยตรงมีน้อย ส่วนใหญ่ไม่ได้ออกกำลังกาย ส่วนผู้ที่ออกกำลังกายโดยการทำงานนั้นมากกว่า วิธีอื่น ๆ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีภาระหน้าที่ในเชิงเศรษฐกิจ มีแต่การช่วยเหลือครอบครัวในเบื้องต้น ที่ ๆ ไป เช่น อยู่เฝ้าไร่เฝ้าสวน ดูแลสัตว์เลี้ยงเล็ก ๆ น้อย ๆ ภารกิจที่เข้าเป็นอันดับถัดมาเลยคือเลี้ยงดูเด็กเล็กที่เจ็บป่วย เนื่องจากพ่อแม่ต้องไปทำงานอาชีพ บรรดาภักดีในครอบครัว และในหมู่บ้านค่อนข้างแข็งแรง เพราะสภาพของครอบครัวที่มีแต่ผู้สูงอายุและเด็ก ๆ ปรากฏให้เห็นทั่วไป เพราะผู้ที่อยู่บ้านวัยแรงงานไปทำงานต่างถิ่นเสียเป็นส่วนใหญ่ ในด้านสังคมผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้ไปร่วมชมพระเพทียงเพื่อชมบ้าน งานประเพณีทางศาสนาและกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านในระดับกลาง โดยนับดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันของผู้สูงอายุในชนบทก็ยังไม่มีความเปลี่ยนแปลงมากนัก ครบของของที่ยังเป็นแบบเดิม เพียงแต่ได้ผ่อนคลายระดับความเคร่งครัดลงบางส่วนเท่านั้น

3. ผลกระทบของคามเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ

เมื่อพิจารณาสภาพปัจจุบันของสถาบันครอบครัวและสภาพความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุ ก็เห็นได้ว่าครอบครัวได้ปรับตัวไปตามยุคสมัยและเกิดความเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมาก แต่ผู้สูงอายุ ยังคงใช้ชีวิตแบบเดิมอยู่มากกว่าที่จะปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงของครอบครัว เพราะที่แท้ และเคยชินกับวิถีชีวิตแบบเดิม จึงได้มีผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวทั้งในด้าน ร่างกาย อารมณ์ สังคมและจิตใจ ซึ่งเป็นผลกระทบเชิงลบมากกว่าผลกระทบเชิงบวก ผลกระทบด้านร่างกายเกิดจากสมาชิกของครอบครัวที่อยู่วัยทำงานพากันไปทำงานในที่ห่างไกล ในครอบครัวจึงมีแต่ผู้สูงอายุและเด็ก ๆ ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบต่อเคหสถานและทรัพย์สิน สัมบัติ ตลอดจนการปกครองเลี้ยงดูเด็ก ๆ จึงตกเป็นของผู้สูงอายุโดยปริยาย ไม่ได้พักก่อน

่างม หุตมควรแก้วย ทำให้อารมณ์ไม่สดชื่นเบิกบานเท่าที่ควร และการที่ครอบครัวชเมพามาสมัยนี้ เปลี่ยนมาเป็นครอบครัววัตถุนิยมตามแบบวัฒนธรรมของสังคมเมือง ทำให้เกิดการเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความที่น้ำใจเล็ก เพื่อแบ่งแก่กันลดยกลง สภาพต่างคนต่างอยู่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น เป็นผลให้สังคม คับแคบ ผู้สูงอายุก็พลอยได้รับผลกระทบด้านจิตใจนี้ด้วย ส่วนผลกระทบทางด้านจิตใจนี้มีมากมาย านทุก ๆ ด้าน เพราะการเปลี่ยนแปลงของครอบครัวทำให้ผู้สูงอายุคิดมาก เกิดความเป็นห่วง วิตก กังวล ทำให้เป็นทุกข์ เช่น เป็นห่วงสมาชิกที่ไปทำงานไกลบ้าน เป็นห่วงการศึกษาและ อนาคตของลูกหลาน วิตกในบางวาระหนึ่งของครอบครัว วิตกเรื่องคนดูแลช่วยเหลือนายม เจ็บป่วย กัง เอาจใจความประพฤติกของลูกหลานที่ ลาลย่งสังคมเมือง และให้ความสึ เกิดต่อวัฒนธรรม หองถิ่นลยอลง เป็นต้น ำคัญความช่วยเหลือหรือการสงเคราะห์จากทางราชการที่มีต่อครอบครัว และผู้สูงอายุในชนบท เฉพาะในหมู่บ้าน ที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่ายังมีน้อยมาก เช่น การให้มาสงเคราะห์ให้ผู้สูงอายุในด้านการรักษาพยาบาล การแจกจ่ายน้ำดื่ม น้ำร้อนที่แอ้งจัด และตลาดคนน้ำและการแจกซื้อผ้ากันหนาวน้ำที่อำเภอสาแหรจัด เป็นต้น

ความเปลี่ยนแปลงของสถาบันครอบครัวและผลกระทบที่มีต่อผู้สูงอายุ ดังกล่าว ผู้สูงอายุ ที่เกิดจากสาเหตุสำคัญหลายประการ ได้แก่ การแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าในทางคมนาคมและการสื่อสาร การพัฒนาชนบทที่เน้นทางวัตถุ ความเสื่อมโทรม พล าววัย เกรและ ความแปรปรวนของธรรมชาติ การเพิ่มขึ้นของประชากร การปรับตัว ความสังคม ีสังคมเมือง ความเหลื่อมล้ำทางศีลธรรมและคุณธรรม รวมทั้งการยอมรับสิ่งล่อนในครอบครัว และสภาพเสีหา

4. แนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับผู้สูงอายุในชนบท

โดยที่การแยกแยะช่วงวัยต่าง ๆ ในปัจจุบัน ได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ผู้สูงอายุในชนบทสามารถรับทราบและติดตามข่าวสารได้โดยง่ายจากวิทยุและโทรทัศน์ ทำให ีความรู้ ความคิดเห็นกว้างขวางขึ้น การคาดหมายเหตุการณ์ต่าง ๆ จึงมีความคิดหลากหลาย เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับผู้สูงอายุในชนบทซึ่งกำหนดระยะเวลาไม่เกิน

ส่วนนี้ แนวความคิดของผู้สูงอายุแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดยกลุ่มแรกมองภาพอนาคตบนพื้นฐาน
ความเกิดขึ้นเศรษฐกิจ คาดหมายว่าในอนาคตภาวะเศรษฐกิจจะยิ่งตึงตัวมากขึ้น ผู้โยกย้ายแรงงาน
ต้องทำงานเพื่อเงินมากขึ้น การอพยพไปสู่แหล่งงานจะยิ่งมากขึ้น ทำให้ในครอบครัวเหลือแต่
ผู้สูงอายุและเด็ก ๆ ครอบครัวที่ผู้ไปทำงานส่งมาให้ ผู้สูงอายุต้องช่วยเหลือตัวเอง
และครอบครัวมากขึ้น โอกาสที่สมาชิกของครอบครัวจะได้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันจะมีเป็นครั้งคราว
ในช่วงงานเทศกาลตามประเพณีเท่านั้น การเอาใจใส่ดูแลผู้สูงอายุจะลดลง ความห่างเหิน
ในเครือญาติจะมากขึ้น ขวดยกเสาในครอบครัวจะเงยบงกชมากขึ้น ขาดความอบอุ่น จึงควรที่
ภาครัฐจะต้องช่วยผลการดำเนินงานช่วยเหลือหรือสงเคราะห์ครอบครัวและผู้สูงอายุในชนบท
ให้เกิดผลอย่างจริงจัง ในด้านการดูแลสุขภาพเด็กก่อน การพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน การสงเคราะห์
นักเรียนในภาคังค้ำที่ผู้ปกครองยากจน การสงเคราะห์ผู้สูงอายุเอกสภานสงเคราะห์ให้ทั่วถึง
มาดกันชนบท ผู้สูงอายุกลุ่มที่ 2 ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มแรกคาดหมายอนาคตบนพื้นฐาน
ความเกิดขึ้นวัฒนธรรม เชื่อว่าในอนาคตระยะไม่เกิน 60 ปีนี้ ความยึดมั่นในวัฒนธรรมเกี่ยวกับ
ระบบเครือญาติจะยังคงงำให้ได้อยู่ ถึงแม้สถานการณ์อื่น ๆ จะแปรเปลี่ยนไปในลักษณะใดก็ตาม
ลูก ๆ หลาน ๆ จะยังคงเคารพน้อมนียงน้อมนียงให้เกียรติและปฏิบัติดูแลให้พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย
ของตนอยู่ดีมีสุขตามควรแก่ฐานะ ส่วนผู้สูงอายุก็จะต้องช่วยเหลือครอบครัวตามกำลังความสามารถ
และพักผ่อนตามควรแก่วัย ทำนองเดียวกับภาพการณ์ในปัจจุบัน และผู้สูงอายุกลุ่มที่ 3 ซึ่งมีจำนวน
น้อยกว่ากลุ่มที่ 2 ลงไปอีก เป็นกลุ่มที่มีความคิดอ่านทันสมัยโดยติดตามข่าวสารบ้านเมืองอยู่เสมอ
มองอนาคตไทยแง่ดี มีความหวังและเชื่อมั่นข่าวสาร เชื่อว่านโยบายของรัฐบาลในการกระจาย
ความเจริญสู่ภูมิภาค และนโยบายส่งเสริมการลงทุนประกอบอุตสาหกรรมในส่วนภูมิภาค
จะเห็นผลทำให้เกิดแหล่งงานในอนาคตมีสาบมากขึ้น โดยมีเหตุผลประกอบว่าภาคีสานมีปะชากร
มากกว่าภาคอื่น ๆ ของประเทศ มีผู้ให้แรงงานมาก ค่าแรงงานต่ำ การคมนาคมสะดวก
ติดต่อกับภายนอกประเทศเพื่อนบ้านได้กว้างขวาง สมาชิกของครอบครัวสามารถหางาน
ในจังหวัดของตนเองหรือจังหวัดใกล้เคียงได้ ความห่างเหินจากครอบครัวก็จะลดลงเพราะ

สเปกตรัมได้มากขึ้น ความถี่ที่มากขึ้นจะมีมากขึ้น ขบวนการของครอบครัวที่ดี ผู้สูงอายุ
จะมีความอยู่ดีและสุขภาพจิตดีขึ้น บทบาทของสมาชิกของครอบครัวและผู้สูงอายุที่จะเป็น
ทำนองเดียวกันความแตกต่างของกลุ่มที่ 2

ข้อเสนอแนะ

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า การส่งเคราะห์ครอบครัวและผู้สูงอายุในชนบทอีสาน
จากภาครัฐมีน้อยมาก จากตนเองไม่เห็นลักษณะและผลของการส่งเคราะห์ จึงไม่มีความรู้สึก
และความทรงจำของชาวชนบท การประชาสัมพันธ์ส่งเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม
ที่ไปกระทำที่และความรับผิดชอบด้านนี้ควรจะได้ดำเนินการขยาย แผนงาน เป้าหมาย และ
มาตรการไปสู่การปฏิบัติให้ครอบคลุมชุมชนชนบทให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

2. การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดอุดรธานี
จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดละ 1 หมู่บ้าน ผลการวิจัยออกมาให้เห็นของผู้สูงอายุ
ในพื้นที่ดังกล่าว หากได้ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างกลุ่มอื่น ในพื้นที่อื่น นำผลวิจัยมาประกอบกับ
ผลการวิจัยในครั้งนี้ก็จะช่วยให้เห็นภาพลักษณ์ของครอบครัวและผู้สูงอายุในชนบทอีสานได้เด่นชัด
ยิ่งขึ้น

3. การศึกษาแนวโน้มปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวกับผู้สูงอายุในชนบท
ในแง่วิจัยนี้เป็นเพียงการศึกษาความคาดหวังตามธรรมชาติของผู้สูงอายุเท่านั้น ผู้สวดมนต์
อาจทำการวิจัยที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นได้โดยใช้เทคนิควิจัยที่มีประสิทธิภาพ เช่น เชิงปริมาณ
เชิงคุณภาพ เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรทิพย์ ลดาวัลย์. สภาพปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา
บ้านมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม,
2536. อัดสำเนา.
- คณะกรรมการหมู่บ้านนาสีนวล. ข้อมูลทั่วไปบ้านนาสีนวล. ม.ป.ท., 2535. อัดสำเนา.
- คณะกรรมการหมู่บ้านผักแว่น. แนะนำบ้านผักแว่น หมู่ที่ 3, 4 ตำบลยางซิ่นก อำเภอกิ่งยาง
จังหวัดอุบลราชธานี. ม.ป.ท., 2536, อัดสำเนา.
- เทิดสยาม เหล่าหล้า. สังคมวิทยาชนบท. แพรวพินทยา, 2515.
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานเศรษฐกิจและการเงิน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2533. โรงพิมพ์ศิริภักดิ์กรุงเทพ ชลบทแก่น, 2533.
- เพ็ชร เกษมกิจ. "คนชราปัญหาใหญ่ในอนาคต" ใน ไทยรัฐ. หน้า 5 ฉบับวันที่ 24 ธันวาคม
2536.
- ทวนเจ็ก สดวรัตน์ และคณะ. "รายงานการวิจัยเรื่องแผนกัมขวิธีชีวิตของชาวอีสาน ศึกษากรณี
บ้านสีแก้ว ตำบลสีแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด" ใน รายงานการวิจัย
"วัฒนธรรมท้องถิ่นอีสาน". หน้า 53-69. ม.ป.ท., 2537
- พระสงฆ์สามเณร, สถาบัน, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ประชากรประเทศไทย เมื่อ 31
ธันวาคม 2537. สิ่งตีพิมพ์โฆษณา แผ่นพับ ไม่มีเลขหน้า.
- ประชาสงเคราะห์, กทม. รายงานประจำปี 2534. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
2535.
- ประสิทธิ์ วัชรดิมา. สังคมวิทยาชนบท. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.
- มหาดไทย, กระทรวง. แผนมหาดไทย ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2535-2539. บทวิจารณ์พิมพ์ จำกัด,
2534.

- วีรสิทธิ์ สิทธิไกรย์ และโยธิน สว่างดี. ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและ
การมีโครงการพัฒนาที่มีต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียง
เหนือของประเทศไทย. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล,
 2533.
- สถิตีแห่งชาติ, สำนักงาน. โครงการสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน พ.ศ. 2532. โรงพิมพ์
 กรมศาสนา, 2535.
- เครื่องชี้ภาวะเศรษฐกิจและสังคม. ห้างหุ้นส่วนจำกัด นิเวศรรคการพิมพ์,
 2533.
- สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ห้างหุ้นส่วน
 จำกัด โรงพิมพ์อักษรไทย, 2537.
- สุพิศรา สุภาพ. ปัญหาสังคม. บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ จำกัด, 2523.
- ศิริลักษณ์ จันทรน้อย. ความสัมพันธ์ระหว่างภาพเกี่ยวกับตนเองกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรม
ชุมชนของผู้สูงอายุในอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ค.ม.
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- ศรีไกรย มาศเกษม และคณะ. รายงานวิจัยเรื่องพฤติกรรมอนามัยของผู้สูงอายุในจังหวัดขอนแก่น.
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2534.

